

Vilka var de rikaste svenskarna?

*En studie av svenska miljonärer under 1800-talets
moderniseringsprocess*

Abstract

This thesis examines the wealthiest individuals in 19th century Sweden. The specific questions asked are which sectors of the economy these individuals accumulated their wealth in; and to what extent they belonged to the nobility. The thesis also further investigate whether the wealthiest were overrepresented as high ranking politicians such as ministers, members of parliament and mayors. The economic historical literature on the wealthiest in 19th century Sweden is scarce, and there are no former studies conducted on the subject of what made the wealthiest wealthy in industrialising Sweden. This knowledge gap is something this thesis aims to complement with new data. The empirical analysis is conducted on new data collected from 10 books by the author Carl Fredrik Lindahl (pseudonym: Lazarus) in a collection on the very wealthy in Sweden published 1897 to 1905 with the title *Svenska miljonärer*. The main conclusions from this inquiry is that the very wealthy in 19th century Sweden primarily made their fortunes from trade and agriculture, and that the nobility were particularly overrepresented among the very wealthy but with a downward trend over time. There were also signs of the industrialization in the second half of the 19th century Sweden, affecting the wealth creation at the top, with increasing numbers of wealthy coming from the industrial sector, and decreasing numbers of wealthy coming from the agricultural sector.

Nyckelord: Förmögenhetsfördelning, förmögenheter, ekonomisk elit, förmögenhetsojämlighet, industrialisering, adel, politisk representation, 1800-talet
Antal ord: 11 661

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	1
1.1 Syfte.....	2
1.2 Frågeställningar.....	4
2 Litteraturgenomgång.....	6
2.1 Kuznetskurvan.....	6
2.2 Industrialisering under 1800-talet	7
2.3 Den svenska förmögenhetsfördelning under 1800-talet.....	8
2.3.1 Sammanfattning av studierna.....	10
2.4 Hur adeln påverkades av 1800-talets förändrande ekonomi.....	11
2.5 De rikaste i andra Europeiska stater under 1800-talet.....	13
2.5.1 Storbritannien.....	13
2.5.2 Frankrike.....	14
2.5.3 Tyskland.....	15
2.6 Vad forskningslitteraturen säger om hur toppförmögenheterna skapats under 1800-talet.....	16
3 Data och metod.....	18
3.1 Hur är det med kvinnorna?.....	20
3.2 Lazarus trovärdighet och urval.....	21
3.3 Operationalisering av förvärven och sektorerna av ekonomin som gjorde de rikaste rika.....	22
3.4 Operationalisering av samhällsklassen adel.....	23
3.5 Operationalisering av politiker.....	23
3.6 Prisanpassning.....	23
4 Resultat.....	24
4.1 Sektorer av ekonomin de rikaste förvärvade sina förmögenheter inom.....	24
4.2 Hur stark adelns ställning var bland de rikaste.....	29
4.3 Andelen politiker bland de rikaste svenskarna på 1800-talet.....	32
5 Slutsats.....	34
6 Referenser.....	36
7 Appendix.....	38

1. Inledning

Denna uppsats studerar de allra rikastes individerna under 1800-talet då det svenska samhället genomgick en stor samhällsomvandling med industrialiseringsprocessen. Detta genom att närmre undersöka vilka de rikaste var samt hur de blev rika, för att utöka kunskapen om de allra rikaste, en grupp som förblivit relativt outforskade i ljuset av 1800-talets förändringsprocesser. Enligt förmögenhetshistorikern William D Rubinstein, är detta även en generell trend i nästan all social- och ekonomiskhistorisk forskning, nämligen hur de breda befolkningslagrens förhållanden studerats medans frågor kring de allra rikaste närmast ignoreras (1980 s.9-10). Sedan Rubinstein skrev detta 1980 har mycket hänt, dagens ojämlikhetsforskning har fört frågor om förmögenhetsfördelning och rikedomar upp för diskussion, både inom akademien och i en bredare samhällsdebatt. Böcker så som *Kapitalet i det tjugoförsta århundradet* av Thomas Piketty och ett flertal andra verk har bidragit till att förmögenheter och ojämlikhet blivit föremål för en betydande forskning. Däremot finns där än idag fortsatt ingen studie om Sverige som undersöker vem de absolut rikaste var samt hur de blev rika. Denna uppsats undersöker de rikastes ställning i det svenska 1800-talssamhället genom att försöka besvara tre frågeställningar; inom vilka sektorer av ekonomin de rikaste individerna blev rika och om de var adel. Även de rikastes politiska inflytande kommer undersökas. Dessa frågor kommer analyseras genom att undersöka ett nytt empiriskt material som samlats in som en del av denna uppsats.

Ett antal studier har under de senaste åren kommit att belägga hur ojämlikt Sverige var under 1800-talet och ifrågasätter uppfattningen att det skulle existera en kontinuerlig jämlikhet i Sverige (Bengtsson 2019 s.2-4). Den svenska ojämlikheten under 1800-talet var hög även i relation till andra västerländska stater, samtidigt som ojämlikheten kom att öka under 1800-talets gång (Bengtsson et.al 2018 s.788. Waldenström & Roine 2009 s.166. Piketty 2013 s.357). Denna ökande ojämlikhet under 1800-talet berodde på både ökande proletarisering av icke-ägande agrar befolkning samt en tilltagande koncentration av förmögenheter i toppen (Bengtsson et.al 2018 s.786). Litteraturen om den höga svenska förmögenhetsojämlikheten under 1800-talet visar på relevansen av att studera toppförmögenheter och hur dessa förvärvades, då dessa konstaterats bidragit till den ökande förmögenhetsojämlikheten. Litteraturen kring den svenska förmögenhetsojämlikheten kommer även inta en central position i denna uppsats för att kontextualisera och använda empiriska fynd från denna

litteratur för att begripa uppsatsens resultat. Uppsatsen kommer även relatera den svenska erfarenheten till forskning över förmögenhetsojämlikhet och toppförmögenheterna i andra europeiska stater under 1800-talet, för att kunna jämföra gruppen de rikaste svenskarna till de rikaste i andra europeiska stater.

Uppsatsen närmar sig frågorna om de allra rikaste i Sverige på 1800-talet genom ett eget empiriskt material samt tidigare litteratur på området. Detta empiriska material utgörs av en insamling av data från Carl Fredrik Lindahls tio böcker i serien *Svenska miljonärer*. Lindahl skrev under pseudonymen Lazarus och det kommer framöver enbart refereras till Lazarus. Böckerna i serien redogör för ett stort antal av 1800-talets rikaste individer, enligt Lazarus egna beräkningar. I dessa böcker redovisas förmögenheter, livsöden, samt hur dessa individer tjänade sina pengar. Materialet utgörs av totalt 390 individer, men de som studeras är de 359 individer som det existerar bouppteckningar för och som gjordes mellan 1800 till 1905. Det insamlade materialet innefattar en mängd variabler, så som vilket år de dog, om de var adel, om de var utrikesfödda, om de var politiker, förmögenhet vid död, inom vilken sektor av ekonomin deras förmögenhet förvärvats, samt vilket län de levde i. Denna information används för att ta fram ny kunskap kring vilka sektorer av ekonomin de rikaste tjänat sina pengar inom samt hur stor andel av de rikaste som var adel och hur stor del av de rikaste som var politiker. Kunskap som kan bidra till en utökad förståelse för individerna i toppen av 1800-talets ojämlika Sverige.

1.1 Syfte

Syftet med denna uppsats är att ge en utökad förståelse för vilka de rikaste svenskarna under 1800-talet var och hur de blev rika. Uppsatsen använder Lazarus böcker *Svenska miljonärer* för att göra en identifikation av detta genom att kartlägga huruvida individerna i materialet tillhörde en adlig familj, vad de ägde, arbetade med och om de var politiker.

Syftet med att identifiera vilka som var de rikaste 300-400, samt redogöra för hur dessa blev rika, görs för att detta är deskriptiva mått som inte tidigare tagits fram i det svenska fallet till författarens vetenskap. Detta är relevant eftersom det bidrar till en fördjupad bild om de absoluta toppförmögenheterna som var drivande för den höga och ökande förmögenhetsojämlikheten i det industrialiserande Sverige (Bengtsson et al 2018 s.784). Vad som gjorde de rikaste svenskarna rika under denna period, undersöks med utgångspunkt att försöka fånga hur förmögenheterna förvärvades. Från denna information har uppsatsen

ambitionen att se om dessa förmögenheter huvudsakligen skapts genom industri, handel eller jordbruk. Detta för att se om de expanderande sektorerna under industrialiseringen växte som andel av toppförmögenheterna samt om de utgjorde en majoritet av toppförmögenheterna, eller om den agrara sektorn av ekonomin som var dominerande före industrialiseringen fortsatte utgöra huvuddelen av förmögenheterna för de rikaste individerna.

Frågeställningen om vilka som var de allra rikaste kommer undersökas för att se till vilken ställning adeln hade inom den ekonomiska eliten. Sedan tidigare har det existerat en vetenskaplig diskussion kring huruvida det var en ny borgarklass som successivt kom att dominera toppskiktet av samhället vid 1800-talets slut, något som blivit problematiserat av Bengtsson et al. (2018) i artikeln *Aristocratic Wealth and Inequality in a Changing Society: Sweden 1750-1900* där det lyfts fram hur den svenska adeln i hög grad vidmakthöll en framstående position i det svenska samhället. Att därav sätta förnyat ljus på huruvida adeln utgjorde en betydande grupp inom de absoluta toppförmögenheterna samt fånga hur toppförmögenheterna förvärvades är båda relevanta frågor för att försöka förstå sig på vilka som utgjorde de rikaste i samhället vid denna tid.

En ytterligare fråga som kommer undersökas är hur den svenska politiska maktkoncentrationen såg ut under 1800-talet. Frågan om politisk maktkoncentration har en stark koppling till förmögenhetskoncentrationen då det existerade krav på att inneha en viss förmögenhet för att få lov att sitta i riksdagens första kammare (Bengtsson & Olsson 2018 s.6). Enligt samtida samhällsvetenskaplig forskning hade Sverige en betydligt större politisk maktkoncentration än vad en vid första anblick tror. Trots Sveriges tidiga representation av bönder i riksdagen var denna representation skev då enbart en liten elit inom bondeklassen kunde väljas till riksdagen. Vid 1866 kunde enbart de 9000 rikaste manliga individerna i landet väljas till första kammaren, andra kammaren var även den begränsad men till denna hade ett större antal bönder rösträtt (Bengtsson & Olsson 2018 s.6). Dessa institutionella utformningar exkluderade stora delar av befolkningen från den politiska makten. Detta, i kombination med att väldigt få medborgare fram till 1900-talets demokratisering fick lov att rösta, utgjorde två grundbultar för det ojämlika politiska deltagandet i Sverige under hela 1800-talet (Bengtsson 2019 s.18-19). Detta har använts för att hävda att det förelåg en väldigt stark toppstyrning av den politiska sfären i Sverige under denna historiska period, med stark sammankoppling mellan den politiska- och ekonomiska eliten, där framförallt adeln hade en privilegierad position (Bengtsson 2019 s.20). Detta kommer testas genom att undersöka hur

stor andel av de rikaste svenskarna som satt i riksdagen under 1800-talet.

1.2 Frågeställningar

Uppsatsen utgår från tre frågeställningar som kommer försöka besvaras med hjälp av tidigare vetenskaplig litteratur på området samt med uppsatsens egna empiriska underlag med bouppteckningar och annan data från böckerna *Svenska miljonärer* av Lazarus. De tre frågeställningarna lyder som följande.

- *Inom vilka sektorer av ekonomin förvärvade de rikaste sina förmögenheter under 1800-talet?*
- *Hur stor andel av de rikaste utgjordes av adel under 1800-talet?*
- *Hur stor andel av de rikaste var politiker under 1800-talet?*

Dessa frågeställningar är separerade från varandra men har en nära koppling genom den gemensamma nämnaren att de kartlägger de rikaste individernas ställning under 1800-talets moderniseringsprocess. Till alla dessa tre frågeställningar existerar ett antal olika hypotetiska svar, vilket även gör dem till relevanta objekt för studie.

Den första frågan; *Inom vilka sektorer av ekonomin förvärvade de rikaste sina förmögenheter under 1800-talet?* kommer testas för att se om toppförmögenheterna blev förvärvade inom vad som kan beskrivas som borgerliga förvärv så som handel, industriproduktion och bank/finans. Vilket i längden kan användas för att se om de sektorer av ekonomin som kom att expanderade kraftigt från 1850-talet till 1800-talets slut (Schön 2010 s.119) utgjorde grunden för den tidens förmögenheter, eller om detta inte alls var fallet. Kanske var det snarare arv och jordbruk som utgjorde grunden för den tidens förmögenheter, sektorer av ekonomin som traditionellt förknippas med adeln (Bengtsson et al 2019 s.38-39).

Den andra frågeställningen; *Hur stor andel av de rikaste utgjordes av adel under 1800-talet?* testas genom att se hur stor andel av individerna i materialet från Lazarus som var adliga. Tidigare studier har kunnat konstatera att omkring 20% av adeln tillhörde de rikaste 1% och argumenterat för att adeln förblev en stark grupp i det svenska samhället (Bengtsson et al 2018 s.786). Ett antal forskare har argumenterat för motsatsen att adeln kom att tappa mark under 1800-talet, däribland Eric Hobsbawm i *The Age of Revolution: Europe 1789-1848* som hävdar att adeln tappade mark till fördel för en framväxande borgarklass. Följande

sammanfattning skrivs om Hobsbawms syn på den europeiska adelns utveckling i Bengtsson et als artikel *Aristocratic wealth and inequality in a changing society: Sweden, 1750-1900*; ”In this triumph, the industrial bourgeoisie in Sweden took over the role of society’s pre-eminent group, which the nobility had played in all European societies throughout the early modern period. Nobles were increasingly side-lined by commoners in the accumulation of wealth, as well as in politics and the control of the state” (2019 s.27). Hobsbawms syn att adeln på 1800-talet blev åsidosatta av en framväxande borgarklass på grund av de politiska och ekonomiska revolutionerna samt Bengtsson et als mer positiva syn kommer testas i denna uppsats genom att mäta andelen som var adel bland de rikaste svenska individerna på 1800-talet. Trots att adeln enbart utgjorde 0,5% av befolkningen (Bengtsson et al 2019 s.27) existerar en möjlighet att de utgör en betydande andel av gruppen de rikaste svenskarna. Denna motsättning i forskningen huruvida adeln förblev en stark grupp inom den svenska ekonomiska eliten gör denna fråga relevant att återigen lyfta.

Den tredje frågeställningen; *Hur stor andel av de rikaste var politiker under 1800-talet?*, undersöks genom att se till hur stor andel av de rikaste svenskarna under 1800-talet som varit politiker med toppuppdrag så som statsråd, borgmästare och riksdagsledamöter. Det existerar sedan tidigare en litteratur kring den starka kopplingen mellan den ekonomiska och politiska eliten (Bengtsson 2019 s.18) vilket denna uppsats återigen vill lyfta genom att se huruvida detta material kan stödja ett sådant påstående. Att en stor andel av de rikaste var politiker kan i sig verka trolig men exakt hur stor andel som var det är fortsatt en öppen fråga då den inte undersökts tidigare. Det går både att tänka sig att de rikaste uppfattade sig vara allt för rika för att finna det meningsfullt att ägna sig åt politik, medans det även kan existerat starka intressen för en ekonomisk elit att påverka politiken till fördel för den egna gruppens intressen.

2. Litteraturgenomgång

Denna del kommer gå igenom och diskutera tidigare forskning över ämnena förmögenhetsfördelning och förmögna individer i industrialiserande samhällen. Fokus kommer ligga på litteratur över Sverige då det är detta land denna uppsats undersöker men det kommer även ske en utblick och genomgång av forskning över tre andra stater; Storbritannien, Frankrike och Tyskland. Stater som alla har en tydlig benämning för perioden som från mitten av 1800-talet fram till första världskriget präglades av hög inkomstjämlighet och industrialisering, vilket även är perioden denna uppsats studerar. I Storbritannien är beteckningen för perioden den viktorianska tiden, i Tyskland *wilhelmine period* och i Frankrike *la belle époque*. Sverige saknar till skillnad från dessa stater en sådan beteckning för perioden men litteraturen pekar på att Sveriges utveckling liknar dessa staters på många sätt. Litteraturgenomgången utgör grunden från vilka denna uppsats ställt sina frågor och kommer återkomma i resultatdelen som en utgångspunkt för dialog mellan tidigare resultat och denna uppsats resultat.

2.1 Kuznetskurvan

Kuznetskurvan är en teori om ojämlikhetens utveckling under industrialiseringen. Teorin utgår från att ojämlikheten ökar under den tidiga industrialiseringen, då denna antas gynna individer inom den industriella sektorn medan individer i andra sektorer av ekonomin missgynnas. En utveckling som sedermera bytts ut under senare stadie av utvecklingen för att istället gynna bredare lager av samhället då efterfråga på humankapital genererar en jämnare ekonomisk fördelning (Kuznets 1950 s.12-18). Denna teori har under de senaste åren kraftigt ifrågasatts av ett antal forskare, däribland Thomas Piketty i boken *Kapitalet i det tjugoförsta århundradet* som fört fram empiri på hur teorin brister i sin förmåga att förklara hur förmögenhetsojämlikheten och förmögenheter utvecklas under olika stadier av utveckling (Piketty 2013 s.21-23). Även Roine och Waldenström kom fram till en liknande slutsats när de studerade utvecklingen av förmögenhetsojämlikheten i Sverige sedan 1870-talet (2009 s.178-179). Trots teorins tydliga brister förblir orsaksmekanismerna kring hur förmögenheterna utvecklas under industrialiseringen relevanta, då teorin undersöker samma utvecklingsprocess som denna uppsats vill studera. Kuznetskurvan blir även omnämnd i en rad artiklar som uppsatsen använder sig av, därav blir det meningsfullt att beskriva Kuznetskurvan samt redogöra för den kritik som säger att teorin inte överensstämmer med empirin.

Trots att det existerar svagt stöd för Kuznetskurvan i den svenska litteraturen kommer det testas huruvida industrin – som sägs varit motorn i den tilltagande förmögenhetsojämlikheten under den tidiga industrialiseringen – enligt Kuznetskurvan även utgör en betydande och växande andel av toppförmögenheterna. Eftersom Kuznetskurvan är en av få prediktioner om utvecklingen inom förmögenheterna blir det relevant att försöka se om dess mönster går att återfinna bland de svenska toppförmögenheterna.

2.2 Industrialiseringen under 1800-talet

Perioden som denna uppsats studerar är en period med snabb förändring i det svenska samhället. Framförallt från 1850-talet skedde en drastisk ökning av tillväxttakten per capita från att ha legat på omkring 0,5% årtiondena före 1850, till att årtiondena därefter ligga på en tillväxt per capita på 1-1,5% (Schön 2010 s.117). Denna tillväxt drevs framförallt av industriell expansion och infrastruktur (Schön 2010 s.117-118). Agrart förvärvsarbetet förblev däremot dubbelt så vanligt som industriarbete fram till 1890-talet. Därav ska det inte ses som att det skedde en övergång till ett industriellt samhälle före 1890-talet, utan enbart en industriell tillväxt inom det agrara samhället (Schön 2010 s.118). Trots att sysselsättningen inom jordbruket förblev högre än industrin under hela perioden kom industrin och tjänstesektorn ikapp jordbruket som andel av BNP under andra halvan av 1800-talet. Under perioden 1848 till 1852 utgjorde jordbruk och dess tillhörande industrier 47% av BNP medans industrin och byggande utgjorde 20%, men på grund av hög tillväxttakt i industrin kom denna skillnad nästan helt att suddas ut fram till 1890-talet. Vid perioden 1888-1892 utgjorde jordbruket med tillhörande industri 34% av BNP mot industri och byggandets andel på 32% (Schön 2010 s.118-119). Industrins växande andel gör det troligt att även sammansättningen av hur de rikastes förmögenheter skapades förändrades av detta skifte i ekonomin under perioden. Teori kring strukturomvandling visar även på att det tidigt kan skapas stora vinster inom nya sektorer av ekonomin som expanderar plötsligt. Detta på grund av den låga konkurrensen som infaller när få företag är etablerade inom en ny gren av ekonomin, vilket kan skapa tillfälliga monopolvinster (Schön 2010 s. 24-26). Men dessa högst generella observationer kring 1800-talets industrialisering och modernisering är inte nog för att bevisa att det skedde en förändring i hur förmögenheter skapades under 1800-talet. De kan däremot sägas göra sannolikheten hög för att en sådan förändring inträffade vilket gör denna studies frågeställning, om industrialiseringens möjliga påverkan på hur rikedomarna skapades under 1800-talet, relevant att ställa.

Den framväxande industrialiseringen är även den en förändringsprocess som hävdats påverka vem förmögenheterna tillföll. Industrialiseringen innebar i grunden ett uppbrott mot ett tidigare feodalt ekonomiskt system vilket bland annat Eric Hobsbawm i *The Age of Revolution: Europe 1789–1848*, hävdar påverkar vilka som förmögenheterna tillfaller. I förlängningen hävdar han även att adelns möjligheter att vidmakthålla sin ställning i samhället kom att tyna bort, då de förlorade sina gamla privilegier, samt att den nya kapitalistiska ekonomin var något främmande för adeln (1962 s.56-58, 111). Detta lyfter vikten av att inte bara studera hur rikedomarna uppstod under industrialiseringen utan även se till vilka sociala grupper som utgjorde de rikaste under denna period, så som ifall de rikaste bestod av adel eller borgare under denna period av modernisering. Detta för att kunna bekräfta eller ifrågasätta tesen Hobsbawm lägger fram av att adeln tappade sin ställning och borgarklassen under 1800-talet blev den dominerande samhällsklassen i Europa.

2.3 Den svenska förmögenhetsfördelning under 1800-talet

Förmögenhetsfördelning i Sverige har kommit att vara föremål för ett antal studier under de senaste decennierna. Tre studier på detta ämne kommer redogöras för i denna del, *Wealth inequality in Sweden, 1750–1900* (Bengtsson et al 2018), *Trends in inequality in Sweden 1700-1914* (Söderberg 1986) och *Wealth Concentration over the Path of Development: Sweden, 1873–2006* (Roine & Waldenström 2009). Dessa studier fokuserar på förmögenhetsfördelning men dess slutsatser innehåller även relevanta resultat för denna uppsats studie av de absoluta toppförmögenheterna.

Wealth inequality in Sweden, 1750–1900, av Bengtsson et al (2018) undersöker hur den Svenska övergången från ett agrart till industriellt samhälle kom att påverka den ekonomiska fördelningen. Studiens empiriska material utgörs av slumpmässigt utvalda bouppteckningar för att få en representativ bild av befolkningen och dess förmögenheter vid fyra olika år med 50 års mellanrum, för att jämföra utvecklingen över tid under tre perioder: 1750-1800, 1800-1850 och 1850-1900. Forskarna observerade i studien att förmögenhetsojämlikheten ökade under alla tre perioder men att enbart den sista präglades av industrialisering (Bengtsson et al 2018 s.781-782). De slår därmed fast att den kontinuerliga ökningen av ojämlikheten inte enbart kan förklaras av industrialiseringen. De konstaterar att det redan i det agrara samhället existerade en betydande förmögenhetsojämlikhet som ökade, med en agrar rik elit som framförallt var adel i toppen, på grund av ökande skillnader mellan ägande och icke ägande

agrar befolkning (Bengtsson et al 2018 s.783-785).

Studien undersöker även de agrara och urbana förmögenheterna separat, med fokus på de agrara förmögenheterna, motiverat med att Sverige var ett agrart samhälle där 90% bodde på landsbygden fram till 1850 (Bengtsson et al 2018 s.782). Den svenska agrara ojämlikheten fastslås vara lägre än den i Storbritannien, vilket förklaras med de stora grupperna av landägande bönder i Sverige som saknade en motsvarighet i Storbritannien där stora landägare dominerade jordbruket (Bengtsson et al 2018 s.782-783). Den svenska agrara ojämlikheten kom däremot att öka kraftigt från 1750 till 1850, vilket enligt Bengtsson et al förklaras med en ökande andel av befolkningen tillhörande icke ägande agrar befolkning, som utgjorde en agrar arbetarklass (2018 s.783-784). Under perioden 1850-1900 var det däremot andra mekanismer som enligt Bengtsson et al drev den ökande förmögenhetsojämlikheten, då de observerar att framförallt toppförmögenheterna drev på för ökande ojämlikhet (2018 s.784). Empirin pekar mot att det från 1850 var industrialiseringen som kom att påverka hur toppförmögenheterna förvärvades. Detta eftersom industrialiseringen korrelerar med en ökning av förmögenheterna bland de 15-20% av befolkningen med störst förmögenheter. En annan trend som kan ha påverkat toppförmögenheternas sammansättning är hur den ökande ojämlikheten under perioden 1850-1900 konstaterats varit resultat av tilltagande toppförmögenheter under tiden som industrialiseringen tog fart i Sverige (Bengtson et al 2018 s.773). Resultat som pekar mot en utveckling där industrin kan ha blivit allt viktigare under 1800-talet för toppförmögenheterna.

Litteraturgenomgången i artikeln *Wealth inequality in Sweden* omnämner John Söderbergs artikel *Trends in inequality in Sweden 1700-1914* (1986) som visar på minskande förmögenhetsojämlikhet i Stockholm under 1800-talet, vilket motsäger orsaksmekanismerna i Kuznetskurvan som förutspår tilltagande förmögenhetsojämlikhet under den tidiga industrialiseringsprocessen (Bengtson et al 2018 s.775). Det som enligt Söderbergs studie bidrar till att minska ojämlikheten är att den gamla adelns ställning kom att försvagas till fördel för handelsmän och hantverkare som ökade sitt ägande, vilket genererade på totalen högre jämlikhet (Bengtsson et al 2019 s.776). Denna studie undersöker enbart Stockholm och analyserar förmögenhet genom bostäder vilket enbart är en av många tillgångsklasser. Trots detta är fynden intressanta då det förtäljer en historia om ett förändringsmönster inom den ekonomiska eliten där adeln tappade mark mot en framväxande borgarklass (Bengtsson 2018 s.776). En förändring som vittnar på att mer än bara tilltagande rikedomar och förmögenhetskonzentration skapas under industrialiseringen då även vem som innehar

förmögenheterna verkar förändras under denna process, med ett skifte bort från adeln mot borgarklassen.

Jesper Roine och Daniel Waldenströms studie *Wealth Concentration over the Path of Development: Sweden, 1873–2006* undersöker svensk förmögenhetsfördelning sedan slutet av 1800-talet fram till nutid, med ett material bestående av bouppteckningar från 1873 till 2006. De observerar en tilltagande koncentration av toppförmögenheterna under slutet av 1800-talet från att topp 1% går från att inneha 55% av alla tillgångar 1873 till att ha 60% 1910 (2009 s.166). Denna utveckling mot ökande koncentration av förmögenheterna är i linje med Kuznetskurvans hypotes om att den tidiga industrialiseringen är drivande för ökande förmögenhetskoncentration (Kuznets 1950 s.12). Däremot beskriver Roine och Waldenström denna ökning som marginell från sedan tidigare höga nivåer. Därav argumenterar de att det inte säkert går att säga att den tidiga industrialiseringen orsakade ökande förmögenhetsojämlikhet i linje med Kuznetskurvans hypotes (2009 s.166-167, 178). Det existerar även sedan tidigare hög förmögenhetsojämlikhet före 1870, som inte alls blir förklarad med Kuznetskurvans hypotes. Roine och Waldenström ger sig inte heller an att beskriva hur denna kan ha uppstått, då deras studie undersöker 1873 och framåt. Vad som kan ha orsakat den höga ojämlikheten före 1870-talet förblir därmed icke undersökt i deras studie. De drar slutsatsen att helt nya typer av förmögenheter kom att skapas under denna period av modernisering med skiftet från agrart baserad ekonomi till industrier, men att detta inte får en på förhand säkert utfall för förmögenhetsfördelningen med ökande eller minskande förmögenhetsojämlikhet. Detta ifrågasätter hela Kuznetskurvans hypotes om ökande förmögenhetsojämlikhet under den tidiga industrialiseringen (Roine & Waldenström 2009 s.179).

2.3.1 Sammanfattning av studierna

Dessa tre studier ger varierade bilder av ojämlikhetens utvecklingen i Sverige med den gemensamma nämnaren att alla ser att industrialiseringen under 1800-talets andra halva kom att ha en påverkan på toppförmögenheterna om än i olika riktningar. Både Bengtsson et als (2018) studie och Roine och Waldenströms (2009) studie kommer till slutsatsen att 1800-talet innebar ökande förmögenhetsojämlikhet, men deras förklaring till detta orsakssamband varierar. Söderbergs artikel (1986) motsäger de andra två artiklarna genom att visa på minskande ojämlikhet i Stockholm. Men då Söderbergs artikel enbart ser till en tillgångsklass (bostäder) och enbart till en stad (Stockholm) kan detta inte sägas vara bevis på att de två andra studierna, med en mycket större förmåga att dra generella slutsatser om den svenska

ojämlikhetsökningen under 1800-talet, har fel. Därav får litteraturen om Sverige sägas peka på hur industrialiseringen under det sena 1800-talet var en process som verkar orsaka ökande ojämlikhet drivet av toppförmögenheterna, med invändningen att Bengtsson et als studie visar på hur det även före industrialiseringen skedde en ökning i ojämlikheten. Detta visar på en utveckling som skedde bland toppförmögenheterna under perioden, där industrialisering verkar varit drivande för toppförmögenheterna. Huruvida det faktiskt var den industriella sektorn av ekonomin som var grunden för den tidens förmögenheter har däremot inte undersökts empiriskt. De största förmögenheterna kan likväl vara resultat av den agrara ekonomin, en sektor som fortfarande utgjorde 34% av den svenska BNP:n vid 1800-talets slut (Schön 2010 s.118). Arv kan även vara en bidragande komponent som gjorde att gamla förmögenheter, byggda på sektorer av ekonomin som var stora under tidigare perioder i svensk ekonomisk historia, bibehåller en framstående position bland de största förmögenheterna.

Litteraturen om förmögenhetsojämlikhet i Sverige under 1800-talet pekar mot att att industrialiseringen kan ha varit drivande för den ökande ojämlikhet, även om denna sagts varit marginell enligt Roine och Waldenströms studie (2009 s.178). Detta motiverar uppsatsens frågeställning om att testa huruvida toppförmögenheterna skapats genom industri eller helt andra sektorer av ekonomin.

2.4 Hur adeln påverkades av 1800-talets förändrande ekonomi

Forskarna Eric Hobsbawm (1962) och Sten Carlsson (1973) har båda fört fram att adeln kom att drastiskt försvagas under denna period. Denna nedgång för adeln har av dessa forskare förklarats av vitt skilda faktorer men tre förklaringar återkommer: politiska reformer som Carlson hävdar missgynnade adeln (1973 s.113), Hobsbawm trycker på att adeln observerades ha en nedåtgående social mobilitet, samt att adeln var dåliga företagare som saknade en kapitalistisk mentalitet (1962 s.56-57). Denna bild blir delvis bekräftad i de båda studierna *Wealth inequality in Sweden, 1750–1900* (2018) och *Aristocratic Wealth and Inequality in a Changing Society: Sweden 1750-1900* (2019) som visar på hur det skedde en ökande förmögenhetsojämlikhet inom adeln. De rikaste av adelsmän kom att bli allt rikare medans en lägre adel tappade ställning och övergick allt mer till att syssla med typiska borgerliga förvärv, så som bank, handel och hantverk (Bengtsson et al 2019 s.39-40). På totalen innebar denna periods utveckling att adeln tappade mark i förhållande till den övriga befolkningen. Adelns genomsnittliga rikedom gick från att vara 59.6 gånger rikare 1750 till

att vara 19.3 gånger rikare 1900, vilket fortsatt ger dem en framskjuten position men med ett tapp som var enormt gentemot genomsnittet (Bengtsson et al 2019 s.34). En grupp som däremot kom att utöka sina förmögenheter och ta in på adeln var borgarklassen som ökade sin andel av förmögenheterna från att vara 3 gånger rikare än genomsnittsindividerna 1750 till att bli 5 gånger rikare 1900 (Bengtsson et al 2018 s.786). Borgarklassen var samtidigt helt dominant om man ser till andelen av landets förmögenheter med ett innehav av uppskattningsvis 57% av alla förmögenheterna 1900, vilket kan jämföras med de 20% de uppskattats inneha 1750. Detta samtidigt som adeln enbart innehade 5% av förmögenheterna 1900 jämfört med de 29% de uppskattats inneha 1750 (Bengtsson et al 2018 s.786). Detta vittnar om ett skifte där adeln kommit att tappa i ställning gentemot en framväxande borgarklass. Författarna till artikeln *Aristocratic Wealth and Inequality in a Changing Society: Sweden 1750-1900* vill däremot inte dra slutsatsen att adeln eliminerades från toppen på samma sätt som Hobsbawm och Carlsson argumenterar för, utan ser snarare att adelns förmögenheter kommit att koncentreras till ett mindre antal adelsfamiljer. Trots att adelns andel av förmögenheterna kommit att minska kraftigt utgjorde delar av adeln fortfarande en betydande del av den ekonomiska eliten då omkring 20% av adeln återfanns bland de 1% rikaste år 1900 (Bengtsson et al 2018 s.786). Samtidigt som delar av adeln fortsatte att vara bland de rikaste i Sverige kom en betydande grupp av adeln att halka efter och hela 40% av adeln kom att vara fattigare än genomsnittssvensken kring år 1900 (Bengtsson et al 2019 s.41).

Huruvida det går att återfinna en överrepresentation av adeln bland de absoluta toppförmögenheterna är däremot ovisst. Genom att se till andelen som är adel i denna uppsats material görs ett liknande test som det i Bengtsson et als artikel *Wealth inequality in Sweden, 1750–1900* kring andelen av adeln som är rika, fast istället ett test kring hur stor del av de rikaste 359 individer som var adel, vilka uppskattningsvis utgör de rikaste 0,01% av den svenska befolkningen¹.

Litteraturen belyser även hur adelns förmögenheter kom att bli allt mer koncentrerade under perioden och att deras stora lantegendomar därmed hypotetiskt fortsatt kunde dominera förmögenhetsstrukturen under 1800-talet trots att adelns förmögenheter enbart utgjorde 5% vid 1800-talets slut (Bengtsson et al 2018 s. 786). Denna samlade bild gör det svårt att säga

---

¹ Rikaste 359 av Sveriges befolkning på 5 000 000 individer år 1900 innebär att de är topp 0,0073% av befolkningen. Avrundat uppåt blir detta 0,01% rikaste.

hur förmögenheterna skapades i toppen. Därav behöver denna fråga vidare undersökas empiriskt vilket även är vad denna uppsats gör.

2.5 De rikaste i andra Europeiska stater under 1800-talet

2.5.1 Storbritannien

Storbritannien kom under 1800-talet att behålla sin överlägsna position i ekonomisk utveckling med Europas högsta BNP per capita (Schön 2014 s.154-158). Med denna framskjutna position i världsekonomin och höga levnadsstandard för sin tid var Storbritannien tidigt ett moderniserat land, samtidigt som det under 1800-talet skedde en ökning av både förmögenheternas storlek och den ojämna fördelningen av dessa (Rubinstein 1980 s.54). Dessa tendenser av förmögenhetskonzentration och modernisering gör Storbritannien till ett intressant land att dra paralleller till den Svenska situationen under 1800-talet. Storbritannien var inte bara tidigt ett industrisamhälle utan kan redan från sekelskiftet 1900 räknas som ett tjänstesamhälle (Schön 2014 s.158). Det var inom dessa sektorerna av tjänste- och industriproduktion den brittiska ekonomin kom att expandera under 1800-talet (Schön 2014 s.155-156), detta till trots att de sedan tidigare hade ett effektivt jordbruk (Schön 2014 s.156).

I Rubinsteins bok *Wealth and the wealthy in the modern worlds* kapitel om Storbritanniens rikaste individer skildras det hur den ekonomiska utvecklingen i landet med tillväxt inom tjänste- och industrisektorn återspeglar sig i hur de rikaste, definierade som pundmiljonärer, förvärvat sina förmögenheter. Bouppteckningarna från första halvan av 1800-talet visar att brittiska pundmiljonärers huvudsakliga inkomstkällor kommer från jordbruk, men att de mot slutet av 1800-talet huvudsakligen utgjordes av handel och tillverkning. Mellan 1809-1858 var pundmiljonförmögenheter förvärvade genom tillverkningsindustri, råvaror och handel enbart åtta stycken, vilket kan jämföras med att 181 var förvärvade genom jordbruk. Det var alltså under perioden 22,6 gånger vanligare att jordbruk utgjorde grund för en pundmiljonförmögenhet, än att det var handel, råvaror och industri som gjorde det (Rubinstein 1980 s.60). Under perioden 1880-1899 hade landäggande blivit en allt ovanligare grund för att vara pundmiljonär, då enbart 38 boupptecknade pundmiljonärer hade sina förmögenheter från landäggande, medans 59 bouppteckningar från pundmiljonärer nu kom från tillverkning, råvaror och handel (Rubinstein 1980 s.60). Det hade alltså under slutet av 1800-talet blivit 1,6 gånger vanligare att pundmiljonären blivit rik på industri, råvaror och handel än på jordbruk, vilket visar hur industrialiseringens genombrott fick effekt på hur folk blev rika.

Däremot kan det framstå som förvånande att det först 150 år efter industrialiseringen startat i Storbritannien som industri, handel och råvaror utgjorde majoriteten av förmögenheterna för de rikaste individerna. Detta visar på vilken tid omställningen av de största förmögenheterna tog. Att detta resultat skulle bero på långsam industrialisering kan däremot ifrågasättas, det verkar snarare vara den höga koncentrationen av landägande som kan förklara de brittiska landägararistokratins ställning inom gruppen av de allra rikaste i Storbritannien. Detta eftersom landägande miljonärer förblir så vanligt till mitten av 1800-talet.

Från litteraturen om de rikaste i Storbritannien kan en dra ett antal slutsatser kring frågan vilka de rikaste i Storbritannien var. De icke landägande pundmiljonärerna och halvpundsmiljonärerna i Storbritannien var framförallt till en väldigt låg grad "self made" i bemärkelsen att det aldrig under 1800-talet var över 10% som hade fattiga föräldrar (Rubinstein 1980 s.64-65). Landets aristokrati förblev även under hela 1800-talet en stark maktfaktor både ekonomiskt och politiskt, med stora lantegendomar som ekonomisk bas (Bengtsson 2019 s.30) samtidigt som de innehade ett starkt grepp om parlamentet fram till 1906 (Rubinstein 1980 s.74).

2.5.2 Frankrike

I förhållande till både Sverige och Storbritannien var Frankrike ett land med mer egalitär fördelning av jordegendomar. Den mer jämlika fördelningen av jorden var resultat av jordreformer under franska revolutionen, vilket resulterat i att Frankrikes aristokrati hade en svagare position i förhållande till framförallt aristokratin i Storbritannien under 1800-talet (Schön 2014 s.159-160). Den starka bondeklassen har även hävdats bidragit till en långsammare industrialisering i Frankrike under 1800-talet (Schön 2014 s.161) vilket reser frågor huruvida den industrikapitalistiska klassen i Frankrike även var svagare. I *Wealth and the wealthy in the modern worlds* kapitel om Frankrike av Adeline Daumard, konstateras däremot att trots adelns svagare position i förhållande till Storbritannien på landsbygden lyckades adeln i Frankrike anpassa sig till en kapitalistisk ekonomi, då dessa till 50% hade sina förmögenheter i kapitalistiska förvärv genom aktieäggande i vitt skilda branscher (Daumard 1980 s.106-108). Detta vittnar om att Eric Hobsbawms hypotes om en adel oförmögen att anpassa sig till en kapitalistisk ekonomi inte överensstämmer med det franska exemplet, då dessa allt mer kom att anpassa sig till ett borgerligt samhälle och ägde kapitalistiska företag, vilket Daumard för fram bevis för (1980 s.106). På totalen verkar däremot adelns ställning även i Frankrike försvagats, trots deras anpassning. Detta beläggs i

Piketty et als studie (2006) *Wealth Concentration in a Developing Economy: Paris and France, 1807–1994*. Observerar författarna att adelns förmögenheter under det tidiga 1800-talet först ökade för att sedan under andra halvan av 1800-talet kraftigt sjunka, medans borgarklassen genom industri och finansiella tillgångar ökade sina förmögenheter (2006 s.239). Trots denna nedgång under slutet av 1800-talet förblev adeln överrepresenterad inom de rikaste 0,1% av befolkningen då de utgjorde 25% av denna grupp vid år 1902, trots att de enbart utgjorde 1% av befolkningen i sin helhet (Piketty et al 2006 s.246).

Litteraturen ger sammanfattningsvis en bild av hur Frankrike fick en borgerligare och på totalen svagare adel under 1800-talet, men att adeln förblev en maktfaktor då de utgjorde en betydande andel av de rikaste i Frankrike. Samtidigt antyder utvecklingen att industri och finans drev förmögenhetsojämligheten (Piketty et al 2006 s.254-255) då dessa även verkar ha kommit att bli allt viktigare källor för de Franska toppförmögenheterna. Vetskapen kring vilka sektorer av ekonomin som utgjorde grunden för toppförmögenheterna förblir ovisst, då ingen studie gått in mer på djupet kring denna fråga i Frankrike till författarens vetskap, men litteraturen pekar åtminstone på att de egalitärt fördelade jordegendomarna (Schön 2014 s.160) troligtvis inte utgör en sådan grund. Däremot verkar industri och finans vara centrala komponenter för toppförmögenheterna i 1800-talets Frankrike och kan därför antas utgöra en betydande del av toppförmögenheternas sammansättning.

2.5.3 Tyskland

I Dolores L Augustines bok *Patricians and Parvenus wealth and high society in Wilhelmine Germany* görs en genomgång av de rikaste 502 företagarna i Tyskland under perioden 1890-1914 som kallas för den Wilhelmska perioden i tysk historia (1994 s.2). Dessa miljonärer samlades in genom att utgå från böckerna *Yearbook of millionaires of Germany* av Rudolf Martin som gjordes åren innan första världskriget genom officiell skattestatistik under åren 1910 till 1912 (Augustine 1994 s.18). I materialet från Martin innefattas individer med 6 miljoner mark eller mer (Augustine 1994 s.19). Augustine undersöker i boken vilka sektorer av ekonomin de rikaste företagsledarna i Tyskland blev rika inom. Men framförallt studerar boken denna borgerliga grupps sociala förhållanden, politiska intressen och identitet, inte minst görs detta komparativt gentemot annan elit i Tyskland – främst adeln (1994 s.2-3).

Individerna i Augustines bok arbetade huvudsakligen under perioden då Tysklands ekonomi kom att växa kraftigt och genomgå en snabb industrialisering. Huruvida detta fick stort

genomslag för inom vilka sektorer förmögenheterna förvärvades inom är en central fråga för boken (Augustine 1994 s.26-27). Det statistiska resultatet för Tyskland visar på hur de rikaste företagsmännen i landet till 50% fick sina förmögenheter genom industri, främst de grenar av industrin som varit etablerade under längst tid vilka var metall-, byggande-, tryckeri- och diverseindustri (Augustine 1994 s.29-31). Augustine identifierar alltså en fördröjningseffekt av att de snabbt växande industrierna som är tidstypiska för den andra industriella revolutionen med teknisk och kemisk industri förblir ovanligare grunder för den tidens rikaste individer (Augustine 1994 s.29-31). Strax under 50% av de rikaste företagen i Tyskland intjänade främst sina pengar genom tjänstesektorn, inte minst var det handelsmän från de gamla Hansastäderna och judiska bankirer som stack ut som två distinkta grupper inom tjänstesektorn, vilka båda har rötter tillbaka till medeltida ekonomiska förhållanden (Augustine 1994 s.30-34).

I likhet med Rubinsteins analys av Storbritannien hade en stor andel av de rikaste tyskarna föräldrar från de rikaste segmenten av samhället. Av de 407 individer det existerade bakgrundsinformation för, var 45% söner till stora företagsledare, ytterligare 49% hade en lite mer oklar social bakgrund men som ändå kunnat definieras som söner till medelstora eller stora företagsledare (Augustine 1994 s.53-54). Detta ger en helhetsbild där nio av 10 rikaste företagen i Tyskland var söner till företagare, något som konstaterats skapa en tydlig social isolering i rekryteringen till de rikaste företagsledarna (Augustine 1994 s.60).

2.6 Vad forskningslitteraturen säger om hur toppförmögenheterna skapats under 1800-talet

Hur de svenska toppförmögenheterna under 1800-talet skapades är en fråga som till författarens vetskap ingen vetenskaplig litteratur tidigare undersökt explicit. Litteraturen kring förmögenhetsojämlikhet pekar på hur industrialiseringen drev på ökande förmögenheters ojämlikhet, men detta enbart marginellt (Roine & Waldenström 2009 s.178) vilket inte ger bevis på att dessa förvärv utgjorde grunden för de största toppförmögenheterna. De största förmögenheterna kan likväl vara resultat av den agrara sektorn av ekonomin, som fortfarande utgjorde 34% av den svenska BNP:n vid 1800-talets slut (Schön 2010 s.118). Arv kan även vara en bidragande komponent som gjorde att gamla förmögenheter byggda på sektorer av ekonomin som varit stora under tidigare historiska perioder fortsatte dominera under 1800-talets slut. Arvens naturliga förmåga att dela sig till mindre förmögenheter via mekanismen av hur ett flertal arvtagare dividerar dessa förmögenheter, är något som enligt Rubinstein är

viktigt i att förklara hur gamla förmögenheter succesivt får en minskande roll (1980 s.67-68). Detta gör att gamla pengar på sikt skapar minskande förmögenhetskoncentration om dessa förmögenheter inte finner förmåga att generera nya vinster. Detta perspektiv av arvs avtagande roll blir däremot kraftigt ifrågasatts av Piketty som hävdar att kapital har en högre tillväxttakt än den ekonomiska tillväxten i stort (2013 s.364-375). Pikettys teori kring den högre tillväxttakt för kapital än för ekonomin i stort ($R > G$) förutspår till skillnad från Rubinstein att arv och gamla förmögenheter på sikt stärker sin position, vilket Pikettys data från Paris även visar på ska ha skett (2013 s.381). Denna motstridiga roll arven tilldelas för hur stora förmögenheter genereras gör det än mer relevantt att empiriskt undersöka arvets roll för de rikaste svenskarna på 1800-talet.

Litteraturen belyser även hur adelns förmögenheter blev allt mer koncentrerade under perioden och att deras stora lantegendomar därmed hypotetiskt fortsatt kunde dominera förmögenhetsstrukturen under 1800-talet trots att adelns förmögenheter enbart utgjorde 5% av de samlade förmögenheterna år 1900 (Bengtsson et al 2018 s. 786). Det går helt enkelt inte att på förhand ge någon sammanfattande bild av hur toppförmögenheterna skapades under 1800-talet i Sverige. Därav behöver denna fråga vidare undersökas empiriskt vilket även är vad denna uppsats gör.

3. Data och metod

Uppsatsens analys görs genom en kvantitativ metod med en totalpopulationsundersökning av individerna i Lazarus material över de rikaste svenskarna som levde under 1800-talet. Urvalet är baserat på alla individer innefattade i de tio böckerna *Svenska miljonärer* skrivit av Lazarus från 1897 till 1905. Detta materials rikaste individer redovisas i tabell 2 och jämförs med data från Bengtsson et als studie *Wealth inequality in Sweden 1750-1900* över de rikaste individerna i deras material 1800-talet i tabell 3, en jämförelse som visar på att denna uppsats material fångar betydligt rikare individer. Eftersom individerna i denna uppsats material konstateras vara betydligt rikare än annat material över rika, svenska individer på 1800-talet stödjer detta att materialet fångar de allra rikaste.

Totalt antal	359
Antal män	350
Antal kvinnor	9
Första år - sista år	1800-1905
Döda 1800-1858	68
Döda 1859-1905	291

Tabell 1: Beskrivande information av materialet

På vilka grunder Lazarus gjort sitt urval redovisas inte i böckerna, men det är enbart rika individer, huvudsakligen miljonärer, som innefattas. Totalt innefattar böckerna omkring 390 individer varav det redovisas bouppteckning för 359 individer som alla levde under perioden 1800-1905. Ett undantag som identifierats är att en av de allra rikaste saknas i böckerna, nämligen Alfred Nobel, som enligt andra källor uppskattades inneha 31.5 miljoner och därmed hade varit den näst rikaste i Sverige (Lindorm 1936 s.336), enbart slagen av David den yngre Carnegie med sina 36 miljoner kr i Lazarus böcker (Lindahl 1897 s.72). Att Nobel saknas i materialet utgör ett betydande problem, då urvalet därmed inte kan sägas innefatta *alla* de rikaste 359 svenskarna. Trots denna brist fortsätter detta vara ett unikt material med ett omfattande urval av de allra rikaste svenskarna på 1800-talet, vilket aldrig tidigare gjorts en så omfattande sammanställning av. Även bouppteckningarnas trovärdighet som källa samt den systematiska informationen detta material innefattar kring bostadsort, möjlig politisk karriär samt inom vilken sektor av ekonomin individerna var verksam inom. Denna data bidrar till att göra detta material till högst relevant som föremål för studie. Det största

problemet med Lazarus materials är ett validitetsproblem, om huruvida det verkligen är de rikastes som innefattas i materialet, något som inte kan fastslås exakt, vilket gör att slutsatsen behövs ses med en viss försiktighet. Trots detta har uppgifterna i materialet en tillförlitlighet då det är så pass omfattande och konfirmeras innefatta väldigt rika individer i förhållande till annat material över rika individer på 1800-talet.

Förnamn	Efternamn	Förmögenhet	Bouppteckning	Vad de blev rika på
David d.y	Carnegie	40 635 414 kr	1890	Industri
Willhelm	Kempe	20 473 756 kr	1883	Industri
Johan Wilhelm	Smitt	15 153 363 kr	1904	Handelsman, finans
Oscar	Dickson	13 935 861 kr	1897	Arv, handelsman, industri
Baltzar Julius Ernst	Von Platen	11 218 100 kr	1875	Gods, militär, minister
Kristian Fredrik Ernst	Bunsow	9 757 489 kr	1897	Skogsbruk, direktör
Fredrik	Dickson	9 673 058 kr	1898	Arv, handelsman utlåning
Carl	de Geer	9 673 058 kr	1861	Arv, jordbruk, politiker
Axel Fredrik	Wachtmeister	9 601 485 kr	1899	Giftermål, arv, gods
James Jamesson	Dickson	9 551 279 kr	1885	Industri, handel
Gustaf	Trolle-Bonde d.y	9 412 475 kr	1884	Arv, gods, kammarherre
Claës Gustaf Fritz	Piper	9 066 945 kr	1897	Arv, gods
Robert	Dickson	8 993 883 kr	1903	Affärsman,
Olof	Wijk	8 882 777 kr	1901	Handelsman, arv, politiker, talman i riksdagen
Carl Wilhelm Christian	Röhss	7 236 542 kr	1900	Arv, handelsman
Claës Gustaf Thom	Piper	7 212 900 kr	1899	Arv
Andre Oscar	Wallenberg	6 518 502 kr	1886	Direktör, bank, politiker
Johan Anders August	Röhss	6 501 068 kr	1904	Handelsman, bruk, industri
John West	Wilson	5 598 681 kr	1889	Skeppsrederi
David Gotthard	Hildebrand	5 334 207 kr	1808	Statstjänsteman, arv

Tabell 2: Rikaste 20 individerna i datasetet från Lazarus böcker Svenska miljonärer

Ovan visas de rikaste 20 individerna i denna uppsats datasett. De redovisade förmögenheterna i tabell 2 är prisanpassade till 1905 års KPI. Det redovisas även vilken sektor/sektorer de förvärvade sina förmögenheter inom. Jämfört med tabell 3 nedan är alla individer i tabell 2 betydligt rikare, detta visar på hur unikt rika individer materialet innefattar.

Namn	Efternamn	Förmögenhet
Otto Axel Povel	Ramel	2 988 055.27
Thure Gustaf Elof	Thuresson Gyllenkrok	2 316 161.27
Axel Reinhold	Adelswärd	2 004 064.23
Johan Gustaf Nils Samuel	Åkerhielm	1 865 108.63
Thure	Bielke	1 814 661.56
Axel Lorens Theodor	Bergengren	1 719 632.48
Ottoliana	Sparre f Sparre af Söfdeborg	831 160.12
David Erik	Stierncrona	824 153.36
Axel Gunerius	Andersén	793 289.47
Carl Otto Philip	Berch	664 834.03

Tabell 3: De rikaste i tidigare studie av Bengtsson et al 2018, förmögenheter i 1900års köpvärde

Inga av dessa individer från Bengtsson et als (2018) material är ens i närheten av att vara lika rika som individerna i denna uppsats egna material. Detta styrker bilden av att detta material faktiskt är över många av de rikaste svenskarna för sin tid, då material från tidigare forskning som samlat in material över de rikaste inte ens är i närheten av att fånga lika rika individer som denna uppsatsmaterial gör.

3.1 Hur är det med kvinnorna?

Väldigt få kvinnor kommer omnämnas eller innefattas i denna uppsats. Fram till 1864 års näringsfrihetsreform existerade stora hinder för kvinnor att bedriva näringsverksamhet, framförallt var skråverksamheten före 1864 ett hinder som inskränkte kvinnors möjligheter till företagande (Du Rietz 2018 s.26) och fram till 1921 var gifta kvinnor inte myndiga enligt svensk lag, vilket hindrade dem från att äga och driva företag (Sundin 1988 s.5). Dessa hinder hade en stor påverkan på vilka som innehade och kunde ackumulera förmögenheter, något som tydligt manifesterar sig i denna uppsats material, då få kvinnor går att finna bland de rikaste svenskarna under 1800-talet. Materialet innefattar totalt 359 individer varav enbart 9 är kvinnor (tabell 1). Dessa 9 kvinnor har alla förvärvat sina förmögenheter genom giftermål

och arv som de framförallt fått tillgång till vid makes död eller när de inte har manliga syskon, vilket i ett sådant fall resulterat i att kvinnorna fått hela arvet vid föräldrarnas bortfall. Några av dessa kvinnor har sedan ökat sin förmögenhet genom att driva vidare sin makes, broders eller faders näringsverksamhet men detta har enbart kunnat observeras som marginella företeelser som inte nämnvärt påverkat förmögenheternas storlek. Att kvinnor inte förekommer oftare i denna uppsats kan därav härledas från förklaringen att de helt enkelt utsattes för en legal och ekonomisk underordning under 1800-talet som gör att väldigt få av dem tillhörde sin tids allra rikaste, vilket är en kriterium för att innefattas i Lazarus böcker och därmed tillhöra denna uppsats empiriska material.

3.2 Lazarus trovärdighet och urval

Lazarus är inte en forskare, utan kan snarare betraktas som en journalist som inledde sitt arbete med att skriva om de rika genom artiklar i tidskriften Fäderneslandet. Ett antal av dessa artiklar kom sedermera innefattas i böckerna Svenska miljonärer (Projekt Runeberg 2013). Lazarus motiv kan antas vara både kommersiellt och från ett personligt intresse – i förordet till den andra boken av serien *Svenska miljonärer* redogörs det även för att Lazarus mottagit positiva omdömen för böckerna och därmed ser ett värde av att försöka fortsätta arbetet att redogöra vilka de rikaste svenska miljonärerna på 1800-talet var (Lazarus 1898 s.1). Syftet med böckerna verkar vara att ge något av en heltäckande bild av de rikaste svenskarna på 1800-talet, vilket framkommer i detta citat från tredje bokens förord: ”Den välvilliga uppmuntran, som kommit ”Svenska Millionärer” till del, föranleder författaren att här framlägga samlingens tredje del. När jag började detta arbete, ansåg jag att jag på sin höjd skulle kunna komma till ett femtiotal, men med denna del innehåller samlingen 144 biografier. Ämnet är dock ännu icke uttömdt, hvadan jag hoppas att före seklets utgång kunna åstadkomma ytterligare en fjerde del.” (1899 s.1). Det systematiska arbetet av att gå igenom olika rika svenskars förmögenheter och att skildra deras liv, gärning och förmögenheter vittnar även om denna vilja att ge en heltäckande bild av de rikaste svenskarna som levt under 1800-talet fram till 1905 då den sista boken publiceras.

Litteraturvetaren Göran Hägg beskriver i sin bok *Svenska förmögenheter* Lazarus böcker som ”en lika underhållande som opålitlig källa. Anekdoterna måste läsas med stor skepsis. Men de berättar åtminstone hur rövarbaronerna uppfattades av sin samtid” (Runeberg 2013). Detta omdömet lyfter vikten av att inte ta hänsyn till Lazarus skildringar av enskilda individers karaktärsdrag och moral i böckerna. Denna uppsats datainsamling och analys görs enbart på

bouppteckningarna samt redogörelser för olika företagsverksamheter de bedriver, för att undvika att använda Lazarus uppenbara partiska omdömen om olika rika individer. Bouppteckningarna görs inte av Lazarus utan blir enbart återrapporterade av honom vilket gör dessa till trovärdiga källor. Lazarus skildringar om inom vilka sektorer av ekonomin olika individer blivit rika verkar både överensstämma med bouppteckningarnas information kring vad de ägde, samtidigt som det inte existerar något uppenbart motiv för Lazarus att ljuga om denna information. Vilket gör att den data som samlas in från Lazarus inte upplevs vara opålitliga så som Göran Häggs omdöme lyder om Lazarus böcker generellt.

3.3 Operationalisering av förvärven och sektorerna av ekonomin som gjorde de rikaste rika

Här redogörs det för de olika kategorier som individerna i materialet blev rika på. Det är totalt 13 olika kategorier, som tillsammans fångar de olika sektorer av ekonomin som förmögenheterna i materialet genererats inom. Dessa kategorier är inte på förhand bestämda utan uppstod ur de breda kategorier som kunde utkristalliseras under insamlingen av material. De olika sektorerna och förvärven de rikaste blev rika inom är följande; Handel, Industri, Bank, Statstjänsteman, Företagstjänsteman, Gruvor/Bruk, Byggande/fastigheter, Gods/jordbruk, Politik, Hotell/Restaurang, Hantverkare, och Övrigt.

Majoriteten av individerna i materialet har tillskansat sig sina förmögenheter genom ett flertal olika förvärv, vilket innebär ett problem för operationaliseringen av variabeln vad de rikaste blev rika på, då de kan ha blivit rika på förvärv inom ett flertal olika sektorer av ekonomin. Detta problem löses genom att operationalisera variabeln med definitionen vad de rikaste *främst* blev rika på, det vill säga enbart koda in det förvärv eller den sektor av ekonomin de främst fick sina förmögenheter inom. Så en godsägare som även drev ett hantverkarföretag blir enbart inkodad som godsägare i detta materialet. Därav ska inte variabeln vad de rikaste svenskarna på 1800-talet främst blev rika på ses som en undersökning av alla de rikaste samlade förmögenheters sammansättning.

Arv och giftermål är även vanliga grunder på vilken förmögenheterna tillkommit individerna i materialet. Men detta är en separat kategori i datasetet då detta inte i sig är en sektor av ekonomin, vilket till exempel handel och hantverk är. Arvet och giftermål skiljer sig från de andra grunderna för förmögenheter eftersom dessa ursprungligen kommer från andra sektorer av ekonomin. Så när individens förmögenhet främst kommer från arv/giftermål blir grunden

för vart förmögenheterna kommer ifrån inkodat att det är från den sektorn av ekonomin arvet i sin tur genererats av. Arv/giftermål redovisas som en separat variabel för att kunna redogöra för hur stor del av de rikaste som fått en betydande del av sin förmögenhet från arv/giftermål. Detta för att kunna uttala sig om hur stor del av de rikaste som skapat sina förmögenheter själva. Arven är även intressanta att analysera för att de möjliggör att sektorer som i en äldre ekonomi var mer framstående förblir närvarande i materialet. Det går till exempel att tänka sig att Sverige idag fortsätter ha förmögenheter från skeppsbyggande trots att denna industri närmast är helt utdöd i Sverige idag, just på grund av arv från gamla förmögenheter byggda på denna industri kan bestå. Att undersöka om arv utgör en betydande del av de rikaste svenskarnas förmögenheter görs för att se om det är Rubinsteins hypotes om arvets avtagande roll eller Pikettys hypotes om arvets tilltagande roll som verkar överensstämma bäst med denna uppsats empiriska resultat.

3.4 Operationalisering av samhällsklassen adel

För att klassas som adelsfamilj i denna uppsats ska individens familjenamn återfinnas på *Riddarhusets* officiella hemsida där de har en databas över olika adelsätter². Om familjenamnet återfinns där blir individen inkodad som adel, om individen inte återfinns som en ätt i riddarhusets databas blir individen inkodad som icke adel. Data över rang inom adeln så som ifall individen var friherrlig, greve, et cetera blir inte insamlad, då detta uppfattats vara överflödigt information eftersom denna uppsats inte kommer analysera hierarkier inom adeln.

3.5 Operationalisering av politiker

Politiker operationaliseras genom att de individer som varit riksdagsmän, statsråd eller borgmästare blir inkodade som politiker. Alla som inte haft någon av dessa uppdrag blir inkodade som icke politiker.

3.6 Prisanpassning

Bouppteckningarna i materialet anpassas alla till 1905 års KPI (konsument pris index). Denna omräkning görs genom historia.se prisomräknare³ utformad av Rodney Edvinsson, docent i ekonomisk historia.

---

² <https://www.riddarhuset.se/organisation/attedatabas/atte-och-vapendatabas/>

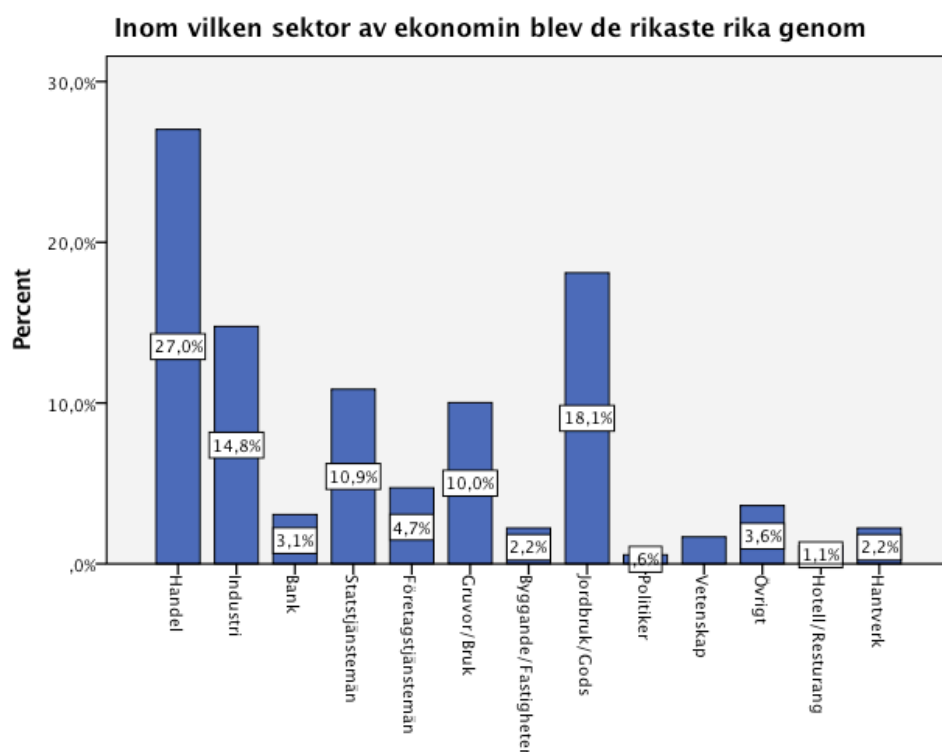
³ <http://www.historia.se/>

4. Resultat

I detta kapitel kommer de tre frågeställningarna försöka besvaras med hjälp av de statistiska resultaten samt genom att analysera dessa resultat i ljuset av litteraturen som diskuterats i litteraturgenomgången.

4.1 Sektorer av ekonomin de rikaste förvärvade sina förmögenheter inom

Denna del ger sig an att besvara frågeställningen: *Inom vilka sektorerna av ekonomin förvärvade de rikaste sina förmögenheter under 1800-talet?* Resultaten syftar till att uttala sig om vilka sektorer som utgjorde grunden för 1800-talets 0,01% största förmögenheter, samt uppskatta gamla pengars roll i formen av arv och giftermålens omfattning för de rikaste svenskarna under 1800-talet.

Graf 1: I detta stapeldiagram redovisas de 13 olika sektorerna av ekonomin som låg till grund för rikedomarna på 1800-talet bland de 0,01% rikaste

I forskningen kring den tilltagande och höga förmögenhetsojämlikheten under 1800-talet i Sverige har frågan om industrins roll för den ökande förmögenhetsojämlikheten varit framträdande, inte minst på grund av Kuznetskurvas genomslag som förklaring till ökande ojämlikhet. Att den tilltagande förmögenhetsojämlikhet i Sverige under 1800-talet var driven av industri har av samtida forskning ifrågasatts då ny empiri inte kunnat användas för att slå

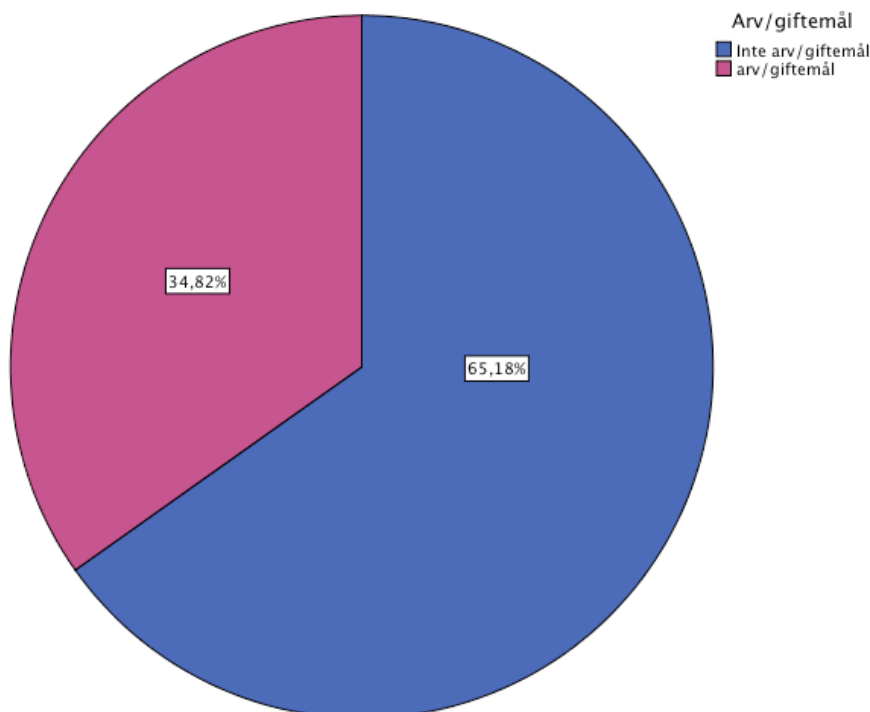
fast ett sådant samband (Roine, Waldenström 2009 s.179). Slutsatserna från denna tidigare litteratur kan antas innebära att det inte heller borde vara industrin som står för de största förmögenheterna då dessa inte verkar varit drivande för den tilltagande ojämlikheten samtidigt som industrialiseringen inte fått sitt fulla genomslag i Sverige under 1800-talet.

Graf 1 visar att industrin stod för 14.8% av de största förmögenheter och att de två rikaste individerna i materialet förvärvade sina förmögenheter genom industrin. Den absolut rikaste David Carnegie den yngre blev rik på skogsindustri, vilket även den näst rikaste Wilhelm Kempe blev rik på genom sitt ägande av Ljusna-Woxna AB (Tabell 2). Trots detta var industrin långt ifrån den sektor av ekonomin flest av de rikaste förvärvade sina förmögenheter inom. Istället är det handel med 27% respektive jordbruk/gods med 18% som är de två största sektorer som genererat störst andel av de 0,01% rikaste svenskarnas förmögenheter (Graf 1). Jordbrukets ställning som den näst största gruppen inom den ekonomiska eliten är intressant då det visar hur den agrara eliten fortsatte vara en framträdande grupp bland de rikaste under en period med snabb industrialisering. Detta kan tänkas vara en följd av den relativt höga andelen av svenskt BNP som kom från jordbruket fram till 1890-talet på omkring 34% (Schön 2010 s.118-119), samt att det relativt ojämlika svenska jordbruket gör det möjligt att denna sektorn står för en betydande del av de svenska förmögenheterna (Bengtsson et al 2018 s.782-784). I Storbritannien, som hade ett än mer ojämlikt jordbruk, utgjorde jordbruket en majoritet av toppförmögenheterna fram till mitten av 1800-talet (Rubinstein 1982 s.60), medans Frankrike med ett jämlikare jordbruk i förhållande till både Sverige och Storbritannien inte alls verkar haft en stark agrar elit (Schön 2014 s.159-160). Detta visar på hur koncentration av jordbruket verkar vara en central faktor för att avgöra dess andel av toppförmögenheterna.

Den sektor av ekonomin som ligger till grund för högst andel av topp 0,01% förmögenheterna är handeln. Denna grupp utgörs till stor del av stora grossister och handelsmän med internationella kontakter så som göteborgska handelsfamiljer med Dickson, Wijk, Röhss och Wilson i spetsen. Alla dessa familjer har även familjemedlemmar som är med i tabell 2 över de topp 20 rikaste individerna i denna uppsats material. De vitnar om hur 1800-talets tilltagande världshandel och marknadsiseringen verkar ha gynnat dessa borgerliga familjer som arbetade med handel. De växande borgerliga förmögenheterna under 1800-talet som uppskattats utgöra 57% av alla förmögenheter kring år 1900 (Bengtsson et al 2018 s.786) verkar utifrån fynden i den statistiska analysen till hög grad utgöras av förmögenheter intjänade genom handel. Detta då handelns förmögenheter både utgör en fjärdedel av alla

toppförmögenheter i uppsatsens material samtidigt som handelns förmögenheter även utgörs av ett stort antal av de *allra* största förmögenheterna för sin tid.

Andel av de rikaste som fått betydande förmögenhet från Arv/giftemål

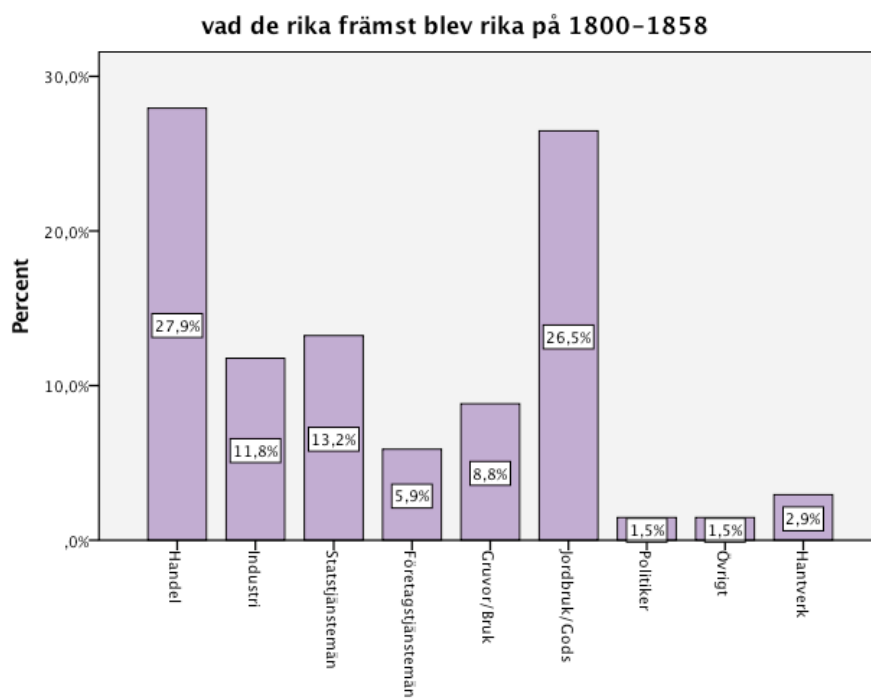

Graf 2: Andel av alla de 0,01% rikaste på 1800-talet som fått en betydande andel av sina förmögenheter genom arv och giftermål.

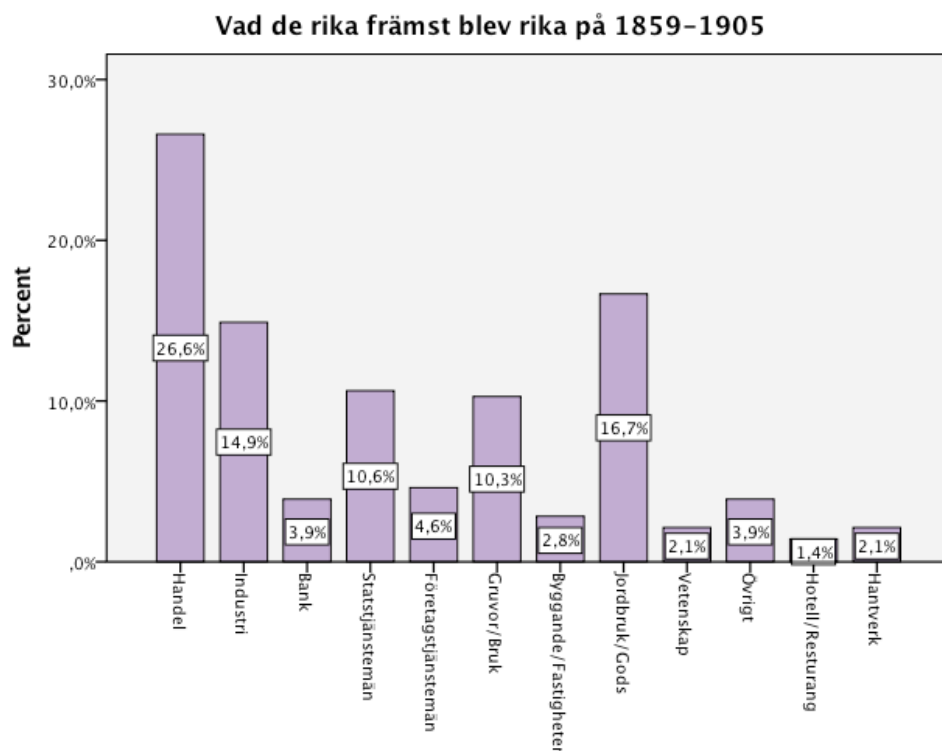
Graf 2 över andelen som fått en betydande andel av sina förmögenheter från gamla pengar i formen av Arv och giftermål, visar på att detta var en viktig komponent som utgjorde en betydande andel av de största förmögenheterna. Rubinstein konstaterade i sin text om Storbritannien att under 10% av de rikaste var *self made* i formen att de kom från en fattig bakgrund. Denna graf visar något liknande i formen av att hela 35% av de största förmögenheterna utgjordes av individer som ärvt eller gift in sig till en rikedom som gjort att de kunnat inta positionen att vara bland de rikaste individerna på 1800-talet i Sverige. Detta är ett på många sätt ojämförbart mått på *self made* men båda visar på vilken central roll gamla pengar och privilegier spelat för de rikaste. Inte minst är förmögenheter från jordbruk och gods positivt korrelerade med arven (Appendix 1) vilket visar på hur just de rikaste jordägarna till en låg grad var *self made* i bemärkelsen att deras förmögenhet till stor del kom från tidigare generationers förmögenheter. Deskriptiv statistik över vart arven kommer från visar att 39.2% av alla arv bland de allra rikaste som kommer från jordbruk och gods (Appendix 2). Det är även jordbruket och godsens som har den högsta andelen av sina förmögenheter som kommer från arv då det är 3 gånger vanligare att dessa förmögenheter till

en betydande grad är resultat av arv än att de är resultat av eget arbete (Appendix 3). Detta pekar på att godsägare var något en inte främst blev av sitt egna anletes svett.

Att 35% av de rikaste fick betydande delar av sina förmögenheter från arv och giftermål visar på att arven under denna period var en viktig komponent för toppförmögenheterna. Att arven är närvarande är i linje med Pikettys tes om arvets centrala roll för toppförmögenheterna, framför Rubinstein som betraktar dem som mindre viktiga över tid. Däremot är det inte en majoritet av förmögenheterna som kommer från arv så de kan inte sägas vara den enskilt viktigaste komponenten för förmögenheterna, utan det är främst för enskilda grupper så som den jordägande gruppen som till hög grad förlitar sig på arv som grund för sina förmögenheter och inte alla rika individer (Appendix 1-2).

Graf 3: Graf över vilka sektorer av ekonomin de rikaste blev rika på, under perioden 1800-1858

Graf 4: Graf över vilka sektorer av ekonomin de rikaste blev rika på, under perioden 1859-1905

I denna del jämförs två delperioder, en före 1859 och en efter. Detta görs för att jämföra toppförmögenheternas sammansättning ungefär 10 år före och efter att en industriell expansion startat i Sverige (Schön 2010 s.117-118). I graf 3 och 4 syns ett mönster av att industrins andel under den första perioden i graf 3 1800-1858 är 3 procentenheter lägre än den är för perioden 1859-1905 i graf 4. Detta visar att det sker en svag ökning i andelen förmögenheter som kommer från industrin. Men i likhet med fynden från litteraturen kring förmögenhetsojämlighet verkar inte industrin och ett kuznetskurveförlopp vara den självklara drivande faktorn bakom denna expansion för toppförmögenheterna i Sverige under 1800-talets andra halva (Bengtsson et al 2018 s.782. Roine & Waldenström 2009 s.179). Det mest dramatiska skiftet är minskningen av toppförmögenheterna som kom från jordbruket – denna sektorns andel av toppförmögenheterna minskade med 10 procentenheter från perioden 1800-1858 till 1859-1905. Utvecklingen av att den agrara sektorn utgör en minskande andel av BNP samvarierar även med att jordbruk och gods utgör en minskande andel av toppförmögenheterna under 1800-talet. Vi observerar här en samvariation mellan en sektors andel av BNP med dess andel av toppförmögenheterna.

Sammanfattningsvis har två möjliga samband identifierats kring frågeställningen; *Inom vilka sektorer av ekonomin förvärvade de rikaste sina förmögenheter under 1800-talet?*, som samvarierar med toppförmögenheternas sammansättning. Dels verkar fördelningen av resurserna inom en sektor vara avgörande för dennes andel av toppförmögenheterna, eftersom det observerats att länder med högre agrar ojämlikhet även genererar fler toppförmögenheter från en agrar sektor. Ett andra samband är hur sektorsandelen av BNP samvarierar med denna sektors andel av toppförmögenheterna. Detta ska inte betraktas som kausala bevis för att dessa orsakssamband råder, däremot kan det konstateras att resultaten i denna del är i linje med dessa samband. Att vidare uppskatta graden av ojämlikhet inom en sektor av ekonomin och göra regressionsanalys över graden av ojämlikhet inom den sektorn och dess andel av toppförmögenheterna (med ett antal kontrollvariabler så som sektorns storlek) vore en intressant analys för en vidare studie över sambandet för att försöka förstå vad som skapar stora toppförmögenheter.

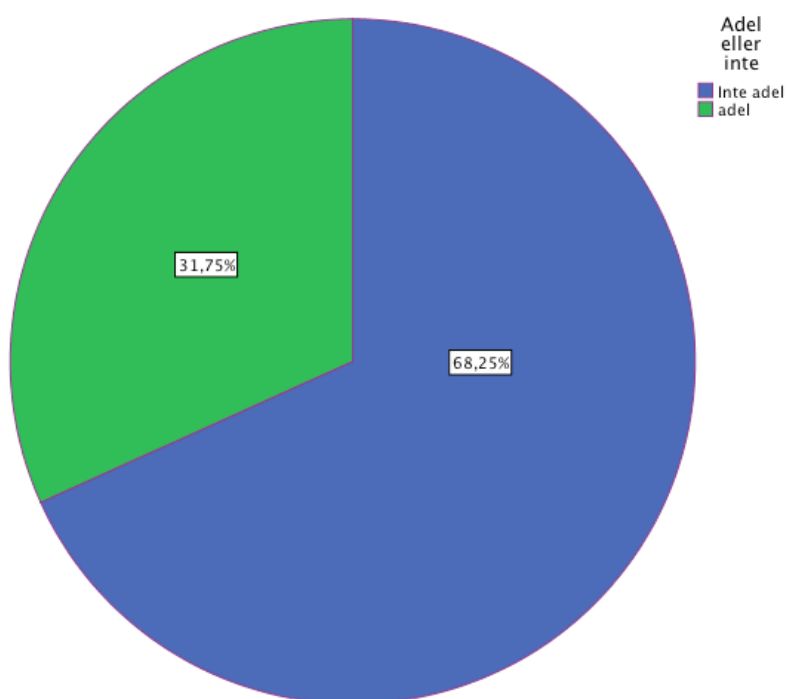
Slutsatser som en kan dra från denna frågeställning är att handel följt av jordbruk/gods är de sektorer av ekonomin som utgör grund för de största andelarna av de rikastes förmögenheter. Att vidare studera vilka mekanismer som orsakar att just Handel och Jordbruk utgör så stora andelar av de svenska toppförmögenheterna under 1800-talet är något denna uppsats identifierar som centralt för att förstå vad som orsakat att toppförmögenheterna skapas och varför de kommer från just dessa sektorer. Resultaten från forskningen på Storbritannien och Tyskland visar även på fördröjningseffekten av att sektorer av ekonomin som varit stora under tidigare historiska perioder förblir grunden för de största förmögenheterna ett tag efter att nya ekonomiska omvandlingar startat. Detta får även stöd från denna undersökning av Sverige då en betydande andel av de största förmögenheterna kommer från Arv och giftermål, vilket stödjer en fördröjningshypotes. Denna fördröjning skulle kunna vara en möjlig delförklaring till varför jordbruk förblev en betydande andel av de största förmögenheterna i Sverige under hela 1800-talet.

4.2 Hur stark adelns ställning var bland de rikaste

Denna del har ambitionen att besvara frågeställningen; *Hur stor andel av de rikaste utgjordes av adel under 1800-talet?* Detta för att vidare kunna besvara om adeln förblev en framstående samhällsklass eller om den kom att försvagas under industrialiseringens genombrott.

Andelen som var Adel av de rikaste Svenskarna på 1800-talet

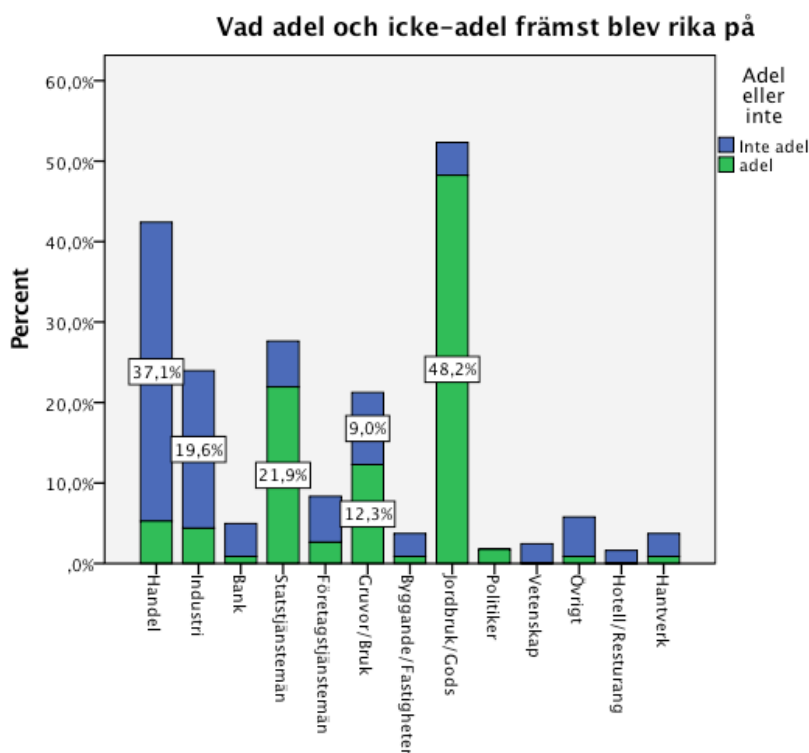
Graf 5: Andelen av de 0,01% mest förmögna i Sverige under 1800-talet som var adel

Graf 5 visar på att 32% av individerna i materialet över de allra rikaste 0,01% i Sverige under 1800-talet var adliga, vilket är en enorm överrepresentation i förhållande till att de utgör 0,5% av befolkningen i sin helhet (Bengtsson et al 2019 s.28). I artikeln *Wealth inequality in Sweden, 1750–1900* observeras att omkring 20% av adeln tillhör de rikaste 1% av befolkningen (Bengtsson et al 2018 s.786). Denna uppsats överrepresentation vittnar om att adeln därav även får sägas vara närvarande bland de absolut rikaste 0,01% av befolkningen. Något som gör att adeln inte kan avskrivas som en framstående samhällsklass i Sverige så som Eric Hobsbawm i *age of revolution 1789-1848* (1962) och Sten Carlsson i *Ståndssamhälle och ståndspersoner, 1700-1865. Studier rörande det svenska ståndssamhällets upplösning* (1973) argumenterat för.

Den enskilt rikaste adliga individen i materialet är Oscar Dickson, som lämnade efter sig 9 859 066kr i sin bouppteckning. Dickson adlades under sin livstid år 1885. Att framgångsrika individer så som Dickson från borgståndet adlades kan ha varit en bidragande orsak till att denna grupp kunde vidmakthålla en framstående position. Tidigare studier har funnit stöd för att den nya adeln (som adlades efter riddarhusets bildande 1626) var mer förmögen än den gamla adeln (som adlades före 1626) kring år 1900 (Bengtsson et al 2019 s.37), Detta

nyadlande skulle delvis kunna vara en bidragande faktor till att adeln bibehöll en stark ställning under 1800-talet.

Nyadlande av rika individer förblir däremot en marginell företeelse, det var snarare ett undantag i materialet då enbart några få av individerna som var rika men icke adliga, adlades under sina livstid. Detta faktum ger stöd åt att nyadlande icke var ett vanligt fenomen på det stora hela under 1800-talet, samt innebär att den höga andelen adel generellt inte kan förklaras av detta fenomen. Det pekar snarare på att redan etablerade adelsfamiljer bibehöll en stark ekonomisk ställning under 1800-talet.

Graf 6: Graf över vilka förvärv adeln och icke adeln inom gruppen de rikaste 0,01% av befolkningen fick sina förmögenheter genom.

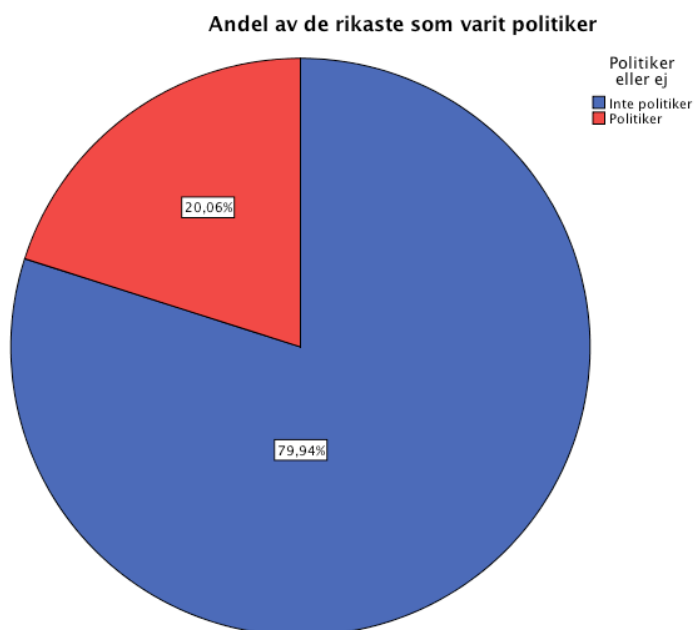
Bland adeln som ingår i materialet över de 0,01% rikaste svenskarna förvärvade ungefär 50% sina huvudsakliga förmögenheter genom jordbruk och gods. Det var den agrara ekonomin som förblev halva grunden för de rikaste adelsmännens förmögenheter, vilket stämmer överens med fynden för hur högadeln huvudsakligen fick sina förmögenheter från land och gods i Bengtsson et als studie om adelns ställning (2019 s.39). Det var även en betydande del av adeln på omkring 20% som blev rika på att arbeta inom staten. Arbeten som var vanligast förekommande bland adeln som arbetade inom staten var som diplomat och hovman.

Att adelns förmögenheter i så hög grad byggdes på den agrara ekonomin kan däremot antas innebära ett långsiktigt strukturellt problem för adeln, då den agrara sektorn som andel av BNP från 1850-talet hade en nedåtgående trend som hållit i sig sedan dess (Schön 2010 s.118-119). Detta överensstämmer med den nedåtgående trend man ser att adeln har som andel av förmögenheterna under 1800-talet i tidigare studier (Bengtsson et al 2019 s.34). Denna nedåtgående trend för adeln under 1800-talet bekräftas även av denna uppsats statistiska resultat. Från 1800 till 1858 är andelen av de rikaste som är adel 43%, under perioden 1859 till 1905 har andelen sjunkit med 14 procentenheter till 29% (appendix 4 och 5). En utveckling som stödjer tesen att den agrara sektorns minskande andel bidragit till att adeln blev allt mindre inom den ekonomiska eliten.

Slutsatserna en kan dra om adelns representation inom den absoluta ekonomiska eliten i Sverige på 1800-talet var att denna grupp var stark och kraftigt överrepresenterad då den utgjorde 32% av gruppen under hela perioden som undersökt från 1800-1905, trots att adeln enbart utgjorde 0,5% av befolkningen. Adels ställning var till och med starkare inom topp 0,01 än vad den var för topp 1% (Bengtsson et al 2018 s.786). Däremot var adelns ställning byggd på en skakig grund, då deras huvudsakliga förmögenheter var byggda på den agrara ekonomin som ständigt minskade i andel från 1850-talet och framåt (Schön 2010 s.119). Detta kan ha bidragit till att sätta adeln på en långsiktig kurs av minskande andel av Sveriges förmögenheter, en utvecklingstrend som även observerats i tidigare studier (Bengtsson et al 2019 s.41). Att detta kan ha varit resultat av deras stora innehav av tillgångar knutna till den agrara ekonomin, tillgångar med minskande relativt värde har däremot inte varit en framträdande förklaring, men anges ha en hög potentiell förklaringsgrad enligt denna uppsats resultat.

4.3 Andelen politiker bland de rikaste svenskarna på 1800-talet

Denna del ger sig an att redogöra för frågeställningen: *Hur stor andel av de rikaste var politiker under 1800-talet?*

Graf 7: Andelen av de allra rikaste som varit politiker under 1800-talet.

Bland de rikaste Svenskarna på 1800-talet existerade en tydlig överrepresentation av politiker i förhållande till befolkningen i sin helhet, då 20% av de rikaste svenskarna under 1800-talet vid något tillfälle av sitt liv varit toppolitiker. Detta då det enbart var de rikaste 9000 av en befolkning år 1866 (Bengtsson & Olsson 2018 s.6) på omkring 4,2 miljoner (SCB 1969) som var berättigade att sitta i första kammaren. Detta innebar att enbart omkring 0,2% kunde sitta i första kammaren⁴, trots att enbart 6,4% av befolkningen i sin helhet hade rösträtt och detta till den mer demokratiska andra kammaren år 1896, vilket visar på att det till och med var högre andel av de allra rikaste som suttit i riksdagen än det var medborgare med rösträtt, då hela 20% hade suttit i riksdagen eller haft framstående politiska uppdrag i kommun eller stat.

Ingen specifik sektor av ekonomin innehade en tydligt större andel av politikerna bland de rikaste (Appendix 6). Det har i tidigare forskning identifierats olika politiska intressen och beteende hos olika ekonomiska eliter, inte minst skillnader mellan jordägande eliter och industriella eliter (Lindgren et al 2019 s.36). Men då det inte kan konstateras någon överrepresentation av någon av dessa grupper, gör detta att denna konflikts styrkeförhållande inte får utrymme att undersökas närmre i denna uppsats. Däremot hade vidare studier med en mer kvalitativ metod kunnat gått på djupet av att studera individerna i denna uppsats material som var politiker, för att se mönster i dessa individers politiska agerande. Vilket kunnat utöka kunskapen om olika ekonomiska eliters politiska beteende.

⁴ $9000/4160000 * 100 = 0,216 = \text{ca } 0,2\%$

5. Slutsats

Genom tidigare litteraturs vägledning och deskriptiv statistisk på materialet från Lazarus böcker *Svenska miljonärer* har denna uppsats kunnat komma fram till en rad resultat kring uppsatsens tre frågeställningar. Den första frågeställningen om den ekonomiska elitens samansättning har gett ett antal olika resultat. Handel är den vanligaste grunden för 1800-talets största förmögenheter, följt av jordbruket som var den näst vanligaste sektorn de största förmögenheterna främst förvärvats inom (graf 1). Jordbruket hade däremot en nedåtgående trend under den andra halvan av 1800-talet, medans industrin hade en uppåtgående trend under samma period (graf 3-4). Uppgången för industrin och nedgången för jordbruket som andel av de största förmögenheterna samvarierar även med att respektive sektors andel av BNP ökar (industrin) och minskar (jordbruket). Detta verkar dock ske med en viss fördröjning, vilket även kan observeras i studier av tyska och brittiska toppförmögenheter (Augustine 1994 s.29-31. Rubinstein 1980 s.60). Gamla pengar har även kunnat konstateras utgöra en betydande andel av toppförmögenheterna då omkring 35% av förmögenheterna delvis eller helt kommit från arv och giftermål (graf 2), vilket visar på gamla pengars framstående roll för 1800-talets rikaste individer.

Den andra frågeställningen om adelns ställning bland de rikaste i Sverige under 1800-talet kan besvaras med att adeln var kraftigt överrepresenterad bland de 0,01% rikaste under 1800-talet, då de utgjorde 32% av denna grupp (graf 5) trots att adelns andel av den svenska befolkningen enbart var 0,5% (Bengtsson et al 2019 s.27). Adeln var därmed 64 gånger fler inom denna elit än i befolkningen i sin helhet. Adelns andel av toppförmögenheterna kom att minska men denna minskning innebar inte att adeln slutade vara en överrepresenterad grupp bland de allra rikaste (Appendix 4-5). Dessa resultat pekar på att Hobsbawm och Carlssons argumentation för att adeln kommit att förfalla och tappat sin starka ställning (1962 s.56-57. 1973 s. 113) framstår som allt för negativ om adelns ställning i det svenska samhället. Adelns rikedomar var även starkt kopplade till den agrara ekonomin, som hade en nedåtgående trend under 1800-talets andra halva, vilket pekar på en utveckling där adeln fick en allt svagare position under perioden men detta från en stark utgångspunkt.

Från den tredje frågeställningen om andelen politiker bland de rikaste går det att dra slutsatsen att omkring 20% av de rikaste under 1800-talet hade höga politiska ämbetena. Bland de rikaste finner denna uppsats inte resultat som stödjer att det skulle föreligga någon intern

hierarki där någon eller några av sektorerna i ekonomin hade en större andel av politikerna. Detta gör att uppsatsen inte kan peka på att någon ekonomisk elit hade en klar fördel över andra i politisk representation under 1800-talet.

Denna uppsats har sammanfattningsvis kunnat påvisa att Sverige under 1800-talets modernisering verkar genomgått en skiftning i vilka som var de rikaste samt hur dessa förmögenheter förvärvades. Jordbrukets andel av toppförmögenheterna minskade, medans framförallt toppförmögenheter främst förvärvade från industrin kom att utgöra en växande andel. Detta skifte kom att vara allt mer till fördel för industrialisterna, något som manifesterade sig tydligt i hur de två rikaste männen i materialet David Carnegie den yngre samt Wilhelm Kempe båda var industrialister inom skogsindustrin (tabell 2). De var pionjärer för den industriella utveckling som Sverige var i full fart att genomgå. Utvecklingen av toppförmögenheterna visar även främst på att vilka sektorer de rikaste blev rika inom påverkats av vilka sektorer av ekonomin som utgör störst andel av BNP.

Det är för tidigt att dra några slutsats huruvida den största sektorn handel eller den ökande sektorn industri var de sektorer som drev på den ökande förmögenhetsojämlikheten. Men dessa sektorer utveckling under 1800-talet antyder att de kan ha varit drivande för den ökande ojämlikheten, inte minst industrin som växte samtidigt som ojämlikheten gjorde det samma. Därav får industrin och de rikaste industrialisterna sägas vara relevanta för vidare studie för att se om dessa förmögenheter genererade de växande toppförmögenheter som konstaterats drivit den ökande förmögenhetsojämlikheten.

6. Referenser

- Augustine, L Dolores. 1994. *Patricians and Parvenus – Wealth and High Society in Wilhelmine Germany*. Oxford: Berg Publishers, Ltd.
- Bengtsson, Erik. (2019). *The Swedish Sonderweg in Question: Democratization and Inequality in Comparative Perspective, c. 1750–1920. Past & Present*
- Bengtsson, Erik; Olsson, Mats. 2018. Peasant Aristocrats? Wealth and Social Status of Swedish Farmer Parliamentarians 1769–1895. *Lund Papers in Economic History. General Issues ; No. 2018:175*
- Bengtsson, Erik, Missiaia, Anna. Olsson, Mats, Svensson Patrick. 2019. Aristocratic Wealth and Inequality in a Changing Society: Sweden, 1750-1900. *Scandinavian Journal of History*, 44:1, 27-52
- Bengtsson, Erik. Missiaia, Anna. Olsson, Mats, Svensson Patrick. 2018. Wealth inequality in Sweden, 1750–1900. *Economic History Review* 71 (3): 772–794.
- Carlsson, Sten. 1973. *Ståndssamhälle och ståndspersoner, 1700-1865. Studier rörande det svenska ståndssamhällets upplösning*. 2nd ed. Lund: Gleerup.
- Daumard, Adeline. 1980. Wealth and Affluence in France since the beginning of the Nineteenth Century. In Rubinstein, William D (ed.) *Wealth and the wealthy in the modern world*. London: Croom Helm, 90-121
- Du Rietz, Anita. 2016. Kvinnors entreprenörskap – en vit fläck i ekonomisk vetenskap och historia. *Ekonomisk debatt* 44 (2): 21-32.
- Hobsbawm, Eric. 1962. *The Age of Revolution 1789-1848*. London: Weidenfeld & Nicolson.
- Kuznets, Simon. 1950. *Shares of upper income groups in income and savings*. New York: National Bureau of Economic Research.
- Lindahl, Carl Fredrik. 1897-1905. *Svenska miljonärer- minnen och anteckningar av Lazarus*. Stockholm: P.A. Huldbergs Bokförlags-aktiebolag <http://runeberg.org/millionar/> (hämtad 2019-05-08)
- Lindgren, Erik. Pettersson-Lidbom, Per. Tyrefors, Björn. 2019. *The Political Economics of Growth, Labor Control and Coercion: Evidence from a Suffrage Reform*.
- Lindorm, Erik. 1936. *Oscar 2 och hans tid. En bokfilm*. 2nd ed. Stockholm: Wahlström och Widerstrand. <http://runeberg.org/leo2/0336.html> (hämtad 2019-05-08)
- Projekt Runeberg. 2013. *Svenska millionärer. Minnen och anteckningar* <http://runeberg.org/millionar/>
- Piketty, Thomas. 2013. *Kapitalet i tjugoförsta århundradet*. Stockholm: Karneval förlag
- Piketty, Thomas. Postel-Vinay, Gilles. Rosenthal Jean-Laurent. 2006. Wealth Concentration in a Developing Economy: Paris and France, 1807–1994. In: *The American Economic Review* 96 (1): 236-256.
- Roine, Jesper. Waldenström, Daniel. 2009. Wealth Concentration over the Path of Development: Sweden, 1873–2006. *The Scandinavian journal of economics* 111 (1): 151–187
- Rubinsteins, William D. 1980. *Modern Britain*. In Rubinsteins, William D (ed.) *Wealth and the wealthy in the modern world*. London: Croom Helm, 46-89
- SCB. 1969. *Historisk statistik för Sverige Del 1. Befolkning Andra upplagan 1720-1967*. Stockholm.

<https://www.scb.se/H/Historisk%20statistik%20f%C3%B6r%20Sverige%201700-1900-tal/Befolkning-1720-1967.pdf>

- Schön, Lennart. 2010. Sweden's Road to Modernity an Economic History. 2nd ed. Lund: Studentlitteratur
- Schön, Lennart. 2014. Vår världs ekonomiska historia D. 2. Den industriella tiden. 2nd ed. Lund: Studentlitteratur
- Sundin, Elisabeth. 1988. Osynliggörandet av Kvinnor- exemplet företagare. *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 1 (1): 3-15
- Söderberg, Johan. 1986. Trends in inequality in Sweden, 1700-1914. In W. H. Schröder, & K. H. Jarausch (Eds.), *Quantitative history of society and economy: some international studies* (pp. 58-78). St. Katharinen: Scripta Mercaturae

7. Appendix

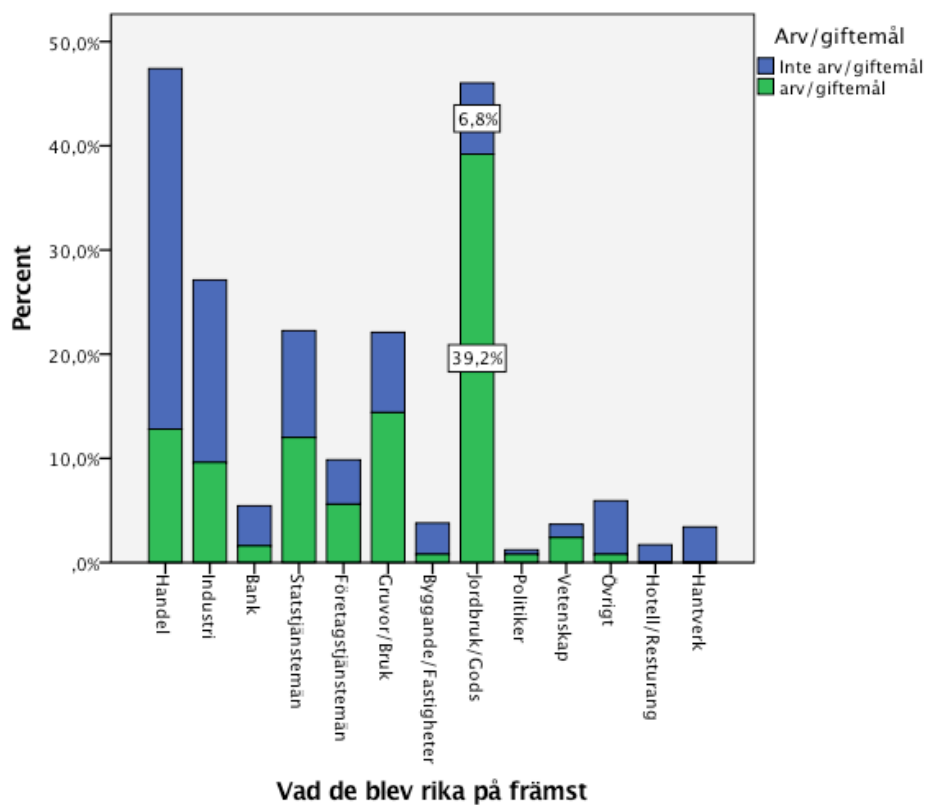
Appendix 1: korrelation mellan jordbruk och arv/giftemål

Correlations

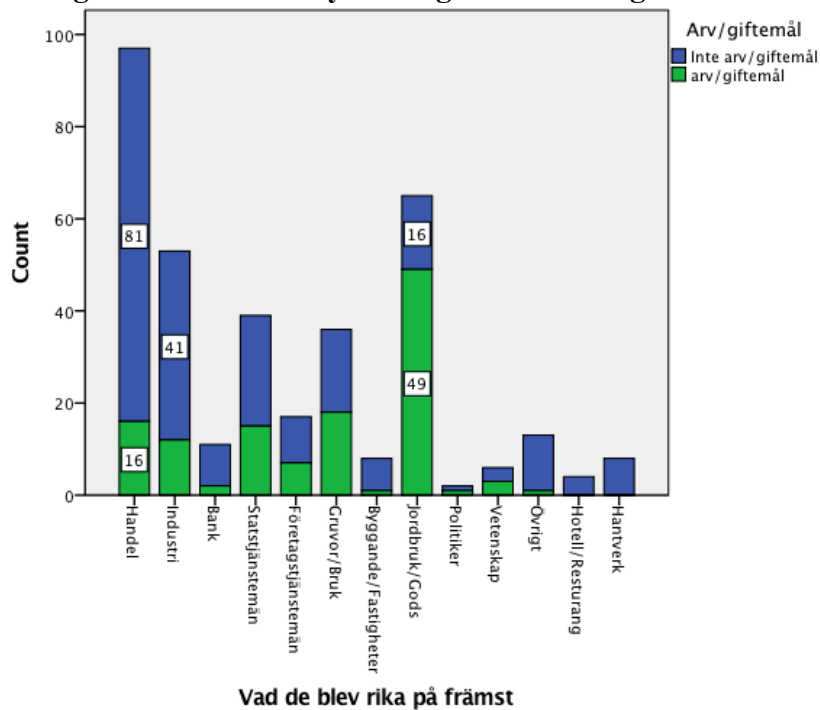
		Vad de blev rika på främst	Arv/giftemål
Vad de blev rika på främst	Pearson Correlation	1	,247**
	Sig. (2-tailed)		,000
	N	370	359
Arv/giftemål	Pearson Correlation	,247**	1
	Sig. (2-tailed)	,000	
	N	359	359

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

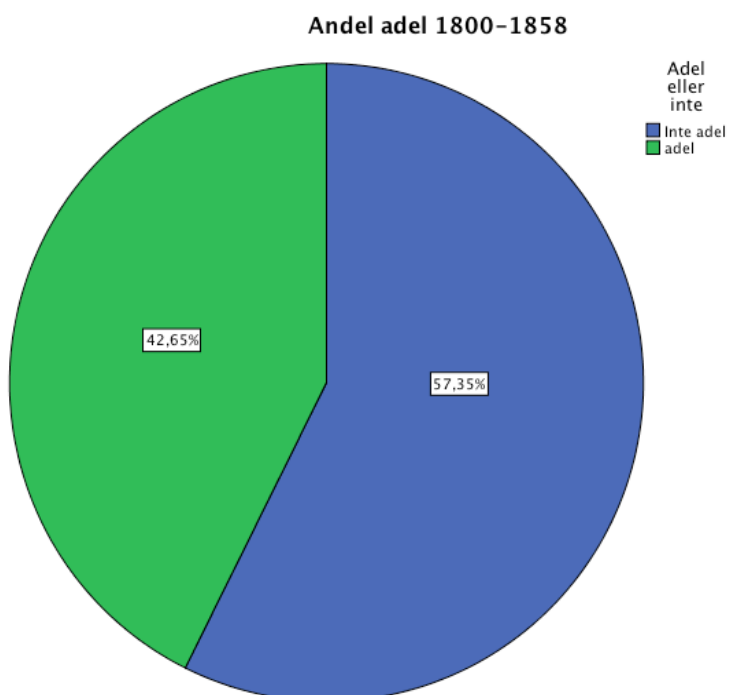
Appendix 2: procentandel av varje sektors förmögenhet som kommer från Arv/Giftemål respektive inte gör detta

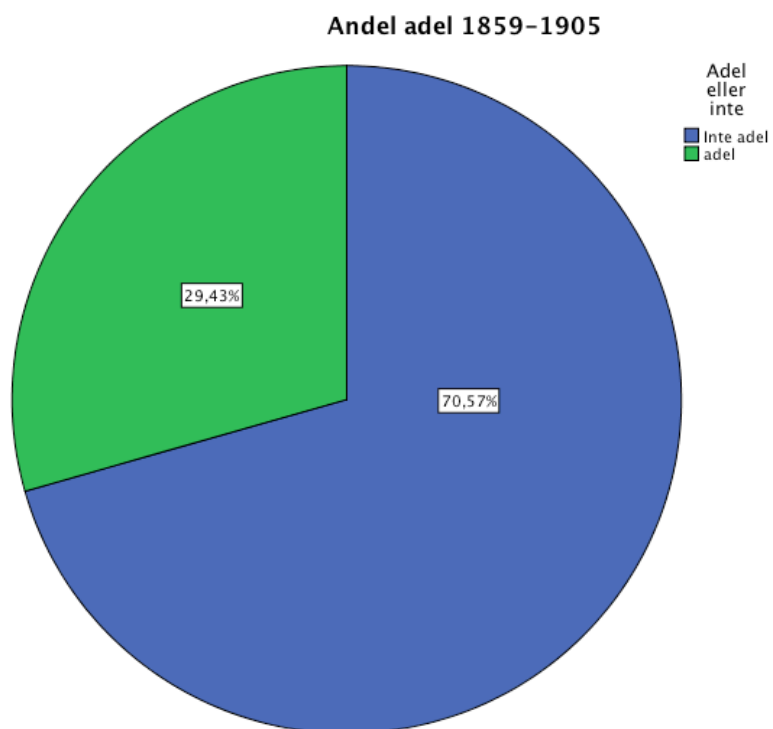
Appendix 3: totala antalet av varje sektors individer samt ifall de fick sina förmögenheter till en betydande grad från arv/giftemål eller inte

Appendix 4: Andel adel 1800 till 1858 av de rikaste

Appendix 5: Andel adel 1859 till 1905 bland de rikaste

Appendix 6. totala antalet av de rikaste inom olika sektorer av ekonomin och om de var politiker

